

İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR VE YENİ-SÖMÜRGEÇİLİK

Yrd. Doç. Dr. Deniz ALTINBAŞ

Ahi Evran Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü-AVİM Uzmanı
daltinbas@avim.org.tr

Özet: *Marxistler ile kapitalizm/küreselleşme karşıtları dışındaki grupların pek tartışma konusu yapmadığı yeni-sömürgecilik, uluslararası ortamda ne insanlığa karşı suç olarak değerlendirilmekte ne de tanınarak kınanmaktadır. Hiçbir zaman bir sömürge-sonrası süreç yaşanmadığı, çünkü yeni-sömürgeciliğin, sömürgeciliğin devamı olduğu kabul edilirse, sömürgeciliğin kınanıp yeni-sömürgeciliğin kınanmaması bir çelişki gibi görünmektedir. Yeni-sömürgeciliğin, klasik sömürgecilikten farklı olarak dolaylı sömürüyü ve gönüllü işbirliğini içermesi, dolayısıyla bir direnişin bulunmaması nedeniyle, içerdiği suç unsurlarının tespit edilmesi zordur. Yeni-sömürgecilik sürecinde, sömürülenin sömürüldüğünün farkında olmamasının yanı sıra, mevcut dünya sisteminin de buna müsait olması, üstelik neyin suç olması gerektiğine karar verenlerin güçlü devletlerin kontrolünde bulunması gibi nedenler, yeni-sömürgeciliğin – en azından kısa vadede – bir suç olarak görülmesini neredeyse imkânsızlaştırmaktadır.*

Anahtar kelimeler: *Sömürgecilik, yeni-sömürgecilik, sömürge-sonrası, emperyalizm, insanlığa karşı suç*

CRIMES AGAINST HUMANITY AND NEW COLONIALISM

Abstract: *Neo-colonialism, which has not been debated except by Marxists, anti-capitalists and anti-globalists, is not considered as neither a crime against humanity or recognised or condemned in the international arena. If it is accepted that there has never been a post-colonial period because neo-colonialism is the continuation of the colonialism, then condemnation of colonialism but not the neo-colonialism seems paradoxical. Different than classical colonialism, neo-colonialism involves indirect exploitation and voluntary cooperation, accordingly it lacks resistance. Consequently, it is difficult to determine the elements of crime in the neo-colonialism process.*

At least in the short run, it is almost impossible for the international community to recognise neo-colonialism as a crime against humanity. This is because the exploited is not aware of the exploitation, current world system is convenient to exploitation, and the decision makers about crimes are under the control of the strong states.

Keywords: Colonialism, neo-colonialism, post-colonialism, imperialism, crime against humanity

GİRİŞ

I. Dünya Savaşı sonrasında, sömürgeler siyasal bağımsızlıklarını kazanma süreci içine girdiklerinde, yine aynı dönemde Batı'lı güçler sömürge yönetimlerini yeniden kurmaya niyetlenmişlerdir.¹ Bu süreç içinde kapitalist üretim tarzının payının ekonomik faaliyetler arasında artmaya başlamış olması, sömürgecilik üzerinde etkili olmuştur.

Sömürgelerin çözülme süreci, sadece bağımsızlık savaşlarına veya Avrupa'nın insancılığına bağlanmamalıdır. Sömürgeler Avrupa için pahalı olmaya başladığından, çözülme, sömürge sahiplerinin de çıkarına olmuştur. Her ne kadar sömürgecilikte kazanç olsa da, bedeli de olan bir sistemin, bir dünya savaşı sonrasında sürdürülmesi zorlaşmıştır. Savaş sonrası çökme noktasına gelmiş olan ekonomilerin toparlanabilmesi için, sömürge sisteminden doğrudan kendi topraklarındaki ekonomilere harcama yapmanın daha kârlı olacağı düşünülmüştür. Ancak Batı, artık sömürge sahibi değilmiş gibi görünse de, uygulamada hiçbir zaman sömürgelerini kontrol etmekten vazgeçmemiştir. Dolayısıyla kâğıt üzerinde bağımsızlık söz konusu olduysa da, sömürge süreci farklı şekillerde devam etmiştir. Bu dönemde “eski” sömürgelerin metropol ile olan ilişkileri değişmiş, daha dolaylı ve kapalı yollar izlenmeye başlamıştır.

“Yeni-sömürgecilik” (*neo-colonialism*) kavramı, siyasal bağımsızlığa sahip olmasına rağmen dolaylı yöntemlerle emperyalizmin, bağımlılığın ve gizli sömürgeciliğin hâlâ sürmekte olduğu görüşünü içermektedir.² Bazı yazarlar, klasik sömürgecilik ile karşılaştırıldığında yeni-sömürgecilikte kimi farklılıklar olmasına rağmen, yeni bir dönemin başladığı düşüncesine itiraz eder ve yeni-sömürgeciliği tek bir sürecin devamı olarak görürler. “Sömürge-sonrası” (*post-colonial*) adı verilen dönemde, daha önce sömürenlerle sömürülenlerin, eskisi gibi açık ve doğrudan olmamakla birlikte, hâlâ belli yakınlıkta ilişkilerinin olması, daha da önemlisi, “bağımsızlığa” rağmen, daha önce sömürenlerle sömürülenlerin bir türlü eşit

1 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.43.

2 Haldun Güllalp, *Yeni Emperyalizm Teorilerinin Eleştirisi*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1979, ss.70-71.

konuma gelememeleri söz konusu iddialar için bir kanıttır. Post-modern bir emperyalizm biçimi olarak da görülebilecek bugünkü sömürgecilik tipinde, üstünlük hâlâ ve yine aynı taraftadır.³

Klasik tarzdaki sömürgecilik dahi doğrudan bir insanlık suçu olarak kabul edilmemiştir. Ancak sömürgecilik sürecinde yapılan birçok uygulama insanlık suçu kapsamına alınmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün savaş suçlarını açıklayan 8. maddesi ile insanlığa karşı suçları tanımlayan 7. maddesi sömürgecilerin gerçekleştirdiklerini suç olarak kabul etmektedir. Sömürgecilik ile ilgili kınamaya ve yasaklamaya yönelik bazı Birleşmiş Milletler (BM) bildireleri bulunmakla birlikte, yaptırım gerektiren bir suç kapsamında bulunmamaktadır. Yeni-sömürgecilik, kimilerine göre sömürgecilik sürecinin bir devamı olsa da, uluslararası belgelerde kınama dahi söz konusu değildir. Oysa sömürgecilik ve köle ticareti, kınanan ve yasaklanan uygulamalar iken, yeni-sömürgecilik ve küreselleşme süreci içinde gerçekleşen kölelik ve benzeri uygulamaların olumsuz ifadelerle değerlendirilmemesi, hatta görmemezlikten gelinmesi bir çelişkidir. Jean-Paul Sartre, hümanizm ile Avrupa sömürgeciliği arasındaki hileye dikkat çekerek; “aralıksız bir şekilde İnsan'dan bahsederken onunla karşılaştığı her noktada onu katleden...tüm insanlığı boğan Avrupa'yı hadi terk edelim” demiştir.⁴ Benzer şekilde, askerî bir darbe ile devrilene kadar 10 yıl boyunca Gana'nın bağımsızlık sonrası dönemde ilk başkanlığını yapan Kwame Nkrumah, sömürgeciliği sürdürmek için yapılan modern girişimler ile eş zamanlı olarak “özgürlükler”den bahsetmeyi, yeni-sömürgecilik olarak kabul etmektedir.⁵

Bu makalede, yeni-sömürgecilik kavramının neyi ifade ettiği, sömürgecilik ile arasındaki benzerlikler ve farklılıklar gibi temel bazı açıklamaların arkasından, yeni-sömürgeciliğin insanlığa karşı suç olarak değerlendirilmesinin mümkün olup olmadığı ele alınmaya çalışılmıştır. Her ne kadar yeni-sömürgeciliğin de, sömürgecilik gibi bir insanlık suçu olarak görülmesi gerektiği savunulsa da, dolaylı ve üstü örtülü olması, aynı zamanda işbirlikçiliği içermesi gibi nedenler suç delillerinin görünürlüğünü zorlaştırmaktadır. Öte yandan, hangi uygulamaların suç olduğuna, nelerin insanlık suçu olarak kabul edileceğine, kimlerin suçlu olduğuna ve kimlerin özür dileyip yaptıklarını telafi etmesi gerektiğine karar verenler arasında eski veya yeni sömürülenlerin olmadığı gözden kaçırılmamalıdır.

3 Taiiaike Alfred ve Jeff Comtassel, “Being Indigenous: Resurgences against Contemporary Colonialism”, *Government and Opposition*, Politics of Identity IX, 2005, ss.597-598.

4 Jean-Paul Sartre, *Colonialism and Neocolonialism*, Haddour et.al (çevirenler), Routledge, London and New York, 2001, s.13.

5 Kwame Nkrumah, *Neo-Colonialism. The Last Stage of Imperialism*, International Publishers, New York, 1965, s.239.

YENİ-SÖMÜRGEÇİLİK KAVRAMI

Yeni-sömürgecilik, sömürgecilik kavramının üzerine kurulan bir süreç olduğundan, öncelikle ele alınması gereken kavram sömürgeciliktir. BM, sömürgeciliği; “Afrika, Asya ve Karayipler’de, yerli halklara ait, sömürge güçlerinden okyanus ile fiziksel olarak ayrı düşmüş olan toprakların işgali” şeklinde tanımlamaktadır.⁶ Başka halkların topraklarının ve mallarının işgal ve kontrol edilmesi⁷ olarak tanımlanan sömürgecilik kavramını biraz daha genişleterek, bir ülkenin başka ülke ya da ülkeler tarafından siyasi, ekonomik, askerî, hukuki, kültürel alanlarda kontrol edilmesi şeklinde açıklamak mümkündür.

Fernand Braudel, “sömürgecilik kelimesinden Avrupa’nın en azından 1492’den beri olan her tür yayılmasını anlıyoruz” demektedir.⁸ Bu yayılmacılık, içinde bir dizi başka süreçler de içermektedir. Bir başka ifadeyle, sömürgecilik için, efendilerle uşakları arasında herhangi bir ilişki türü değil, bütün bir toplumun, tarihî gelişim çizgisinden mahrum bırakılması, dışarıdan manipüle edilmesi ve sömürge güçlerinin ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda dönüştürülmesi tanımlaması yapılabilir.⁹

Yeni-sömürgecilik kavramı, ilk olarak 1960’lı yılların başında Afrika ülkeleri için, sömürge ülkelerinin siyasi bağımsızlıklarının resmen tanınmasına rağmen siyasi, ekonomik, askerî, toplumsal, teknik açılardan hâkimiyet altında tutulmaya devam edilmesini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.¹⁰ II. Dünya Savaşı sonrasında sömürge halklarının çoğunun özgürlüklerini kazanmış olmalarına rağmen, Batı hakimiyetinin bir şekilde devam etmesi, Marc Ferro tarafından sadece “yeni-sömürgecilik” terimi ile değil, aynı zamanda “yerleşimcileri olmayan emperyalizm” şeklinde isimlendirilmiştir.¹¹ Woddis’in yeni-sömürgecilik tanımı; “emperyalizmin, diğer devletlerin işlerine karışmak üzere, devam eden kapasitesinin ifadesi olarak ortaya çıkması” şeklindedir.¹² Yeni-sömürgecilikte, sömürgecilikteki gibi doğrudan askerî bir işgal gerçekleştirilmediği, ancak belirlenen toprakların, liberal siyasi sistemler, hukuk devleti, serbest piyasa ekonomisi gibi uygulamalar empoze edilerek, bir şekilde himaye altına alındığı belirtilmelidir.¹³

6 Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960.

7 Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 1998, s.2.

8 Fernand Braudel, *Uygurlukların Grameri*, 3. Baskı, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge, Ankara, 2006, s. 430.

9 Jürgen Osterhammel, *Colonialism*, Shelley L. Frisch (Almancadan çeviren), Markuz Wiener Publishers, Princeton, 1996, s.15.

10 Colin Legum, *Pan-Africanism: A Short Political Guide*, Pall Mall Press, London, 1962, s.254’den aktaran Colin Leys, *Underdevelopment in Kenya. The Political Economy of Neo-Colonialism*, Heinemann, London, 1975, s.26.

11 Marc Ferro, *Colonization: A Global History*, Routledge, London and New York, 1997, s.19.

12 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.118.

13 Carlo Masala, “Managing Protectorates: Die vergessene Dimension”, *Politische Studien*, No. 411, January/February 2007, s.49.

Sömürgecilik ile emperyalizm kavramları sıklıkla birbirlerinin yerine veya birbirine yakın anlamlı olarak kullanılırlar. Emperyalizmde doğrudan bir siyasi kontrol söz konusu değildir.¹⁴ Bu bağlamda, emperyalizm kavramının sömürgeciliğe, yeni-sömürgecilik kavramına daha yakın olduğu ileri sürülebilir. Yeni-sömürgecilik, klasik sömürgecilikte olduğu gibi, zengin ve güçlü ülkelerin fakir ve zayıf ülkeleri askerî güç ile doğrudan değil, daha çok ekonomik güç kullanarak, dolaylı bir şekilde kontrol altında tuttuğu bir tür emperyalizmdir. Fakir ülkelerin zengin olanlara bağımlı olmaları için zorlanmaları ve başka seçeneklerinin bulunmaması, yeni-sömürgecilik uygulamalarını dolaylı hale getirmektedir. Mali yardımlar ve ekonomik kontrol sağlayan uygulamalar, siyasi gücü ikinci plana itmekte, askerî gücü ise çoğu zaman devre dışı bırakmaktadır. Güç kullanımının asgari düzeyde olduğu sistemde eskisi gibi toprakların işgal edilmesi yoktur; kontrol yönetimi özellikle ekonomi, ikinci derecede de kültürel alan üzerine kurulmuştur. Yeni-sömürgeci düzende, sömürülenlerin kendi ekonomileri üzerinde kontrolleri bulunmamaktadır, dolayısıyla kendi ekonomi politikalarını bağımsız bir şekilde gerçekleştiremezler.

Nkrumah, yeni-sömürgecilik altında olduğunu fark edenlerin ilki olarak görülebilir. Yeni-sömürgeciliği emperyalizmin en kötü biçimi olarak tanımlayan Nkrumah, eski sömürge biçiminde sömürge gücünün sorumluluk aldığını ve yaptıklarını meşrulaştırmak için en azından kendi halkına açıklama yaptığını ileri sürmüştür. Bu şekilde, yenisine göre belki de daha ahlakî bir sistem olduğunu ifade etmeye çalışmıştır. Diğer taraftan, 1960'lı yılların yeni-sömürgeciliğini emperyalizmin en son ve en tehlikeli aşaması olarak görmüştür. Bunun sebebi, sömürgeciliğe son vermek mümkünken, yeni-sömürgecilikten kurtulmanın hiçbir şekilde gerçekleşmemesidir.¹⁵

Emperyalizm de sömürgecilik de kapitalizm öncesi döneme ait kavramlardır.¹⁶ Yeni-sömürgecilik döneminde başrol kapitalizmedir. Uluslararası sistemin ve ilişkilerin bu yeni tür sömürüye elverişli olduğu bir başka gerçektir. Her şeyden önce, mevcut sistemdeki güçlü ve zengin ülkelerin, tıpkı eski sömürgecilik döneminde olduğu gibi, bugün başta petrol ve doğal gaz olmak üzere, hâlâ hammadde ihtiyacı bulunmaktadır.

Yeni-sömürgeciliğin en dikkat çekici özelliği, sömürü sisteminin dolaylı olarak kurulmuş ve sürdürülmekte olmasıdır. Eski sömürgecilik ile yenisini ayırmak için eskisine “doğrudan sömürgecilik”, yenisine ise “dolaylı sömürgecilik” kavramlarını kullanmak yerinde olur. Sömürge terimi, bugün artık tabu haline gelmiş kavramlardan olduğu için, yerine serbest ticaret, mali yardım, işbirliği, sürdürülebilir kalkınma gibi farklı kavramlar

14 Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 1998, s.4.

15 Kwame Nkrumah, *Neo-Colonialism. The Last Stage of Imperialism*, International Publishers, New York, 1965, s.ix.

16 Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 1998, s.4.

kullanılmaktadır. Bu sistemde, bağımsız piyasa gücü her yerde ve her düzeyde varlığını göstermektedir.

Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası örgütler yeni-sömürgecilik eleştirilerine en fazla maruz kalan kuruluşlardır. Bu örgütlerin sağladıklarından yararlanabilmek için yerine getirilmesi gereken bazı koşullar bulunmaktadır. Her ne kadar bu koşullar, yardım görecektir olan ülkenin yararına gibi görünse de, aslında büyük güçlerin çıkarlarına yönelik olduğu sıklıkla ileri sürülmektedir. Bu, kontrol sağlamaya yönelik bir hareket olarak değerlendirilmektedir. Genellikle, yardım alacak olan ülkenin liberalleşme yönünde daha büyük adımlar atması ve piyasasını yabancı şirketlere açmaya yönelik düzenlemeler yapması beklenmektedir. Bu durumda, yabancı şirketlerin lehinde liberalleşme karşılığında alınan yardımlar “rüşvet” olarak görülebilir.

Gerek uluslararası örgütler tarafından, gerek bağımsız hükümetler tarafından olsun mali yardımların hiçbir zaman karşılıksız yapılmadığı, dünya sistemine eleştirel bakanların görüşleri arasındadır. Mali yardımlar kavramı her ne kadar içinde “yardım” kelimesini barındırsa da, aslında yardım olarak değil, kimi zaman yüksek faizli olmak üzere “borç” olarak verilmektedir. Borçların ödenme sürecinin, ya da diğer bir ifadeyle borçların kendisinin bir türlü sonunun gelmemesi ise, bu ülkelerin bir türlü ayağa kalkamamasına sebep olmaktadır. Perkins’in yazdığı kitapta üzerinde özellikle durduğu nokta, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların geliştirmekte olan ülkelere ödeyemeyecekleri kadar yüksek miktarlarda ve belli şartlar altında borç vererek dizginleri sürekli elinde tutması olmuştur.¹⁷ Aşağıda ele alınacağı gibi, Batı’lı ülkelerin Afrika’daki yolsuzluklarla da bu kadar yakından ilgili olması yeni-sömürgeciliğin mantığına uygundur.

Dolaylı sömürgeyi, uluslararası örgütlerin dışında devletler de çeşitli şekillerde gerçekleştirebilmektedir. Öte yandan, söz konusu örgütlerin de arkasında var olan yine bağımsız devletlerdir. Bu devletler genellikle ekonomi, siyaset ve kültür politikalarını birbirlerine perde yaparak sömürü amaçlı kullanılmaktadır. Fransız devlet adamı ve eski başbakanlardan Jules Ferry, sömürgeci emperyalizmin teorik alt yapısını hazırlamaya çalışırken düşüncesi şu şekilde olmuştur: “*Önemli miktarlarda sermayeyi başka ülkelere ithal eden Fransa’nın, sömürgecilik meselesini bu açıdan ele alması çıkarınadır...Siyasi üstünlüğün olduğu yerde, ekonomik üstünlük de vardır.*”¹⁸ ABD’nin yeni-sömürgecilik politikaları ekonomi, Fransa’nınki ise kültür üzerine kurulmuştur. Bu iki yaklaşımın galibi ABD olmuş gibi

17 John Perkins, *Confessions of an Economic Hitman*, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, 2004.

18 Jean-Paul Sartre, *Colonialism and Neocolonialism*, Haddour et.al (çevirenler), Routledge, London and New York, 2001, s.33.

görülmektedir. Ekonominin, kültürden daha kuvvetli olduğu düşüncesinin artık Fransa'yı ikna etmiş olması gerekir.

Yeni-Sömürgecilik Mevcut Sürecin Devamı

Sömürgecilik “sona erdikten” sonra, 1960’lı yıllarda, sömürge bölgelerindeki sınırlar eski sömürge güçleri tarafından yeniden çizilmiştir. Afrika’daki sınırların doğal görünümü olmayıp, cetvelle çizilmiş gibi durmasının nedeni, siyasi hesaplamalarla gerçekleştirilen ayırmanın sonucudur. Sömürgecilerin bu hareketi bile, onların sömürge sonrası için hâlâ aynı yerlerde çıkarlarının, planlarının olduğunun bir göstergesidir.

Eğer emperyalizm ile kapitalizmin aynı anda başlayıp, en başından beri sadece belli bir yerde değil, dünya çapında gerçekleştiğini ileri süren argümanı doğru kabul edilirse, “emperyalizmin devamı tezi”ni de kabul etmek gerekir. Çünkü bu görüşe göre eski tip emperyalizmler ve yeni tip emperyalizmler bulunmamaktadır.¹⁹ O halde, yukarıda da belirtildiği gibi, yeni-sömürgecilik terimi yerine “devam etmekte olan sömürgecilik” şeklinde kullanımları olağan karşılamak gerekir. Bu düşüncüyü sürdürdüğümüzde varacağımız noktada “sömürge-sonrası” (*post-colonial*) kavramının anlamsızlığı olacaktır. Sömürge-sonrası kavramı, yönetimin teknik olarak devredilmesi dışında hiçbir şey ifade etmemektedir.²⁰ Üstelik yeni-sömürgecilikte roller de pek değişmemiştir. Eskiden de sömürgeci olan güçlü devletler yine sömürgeci gibi hareket ederken, sömürülenler de aynı rolü sürdürmektedirler.

Yeni-sömürgeciliğin önemli özelliklerinden biri, sömürülmekte olan halkların sömürge olduklarının farkında olmaması, bunu hissetmemesi, kendilerini tam bağımsız millet olarak görmesidir. Bu süreçten kurtulmayı neredeyse imkânsız hale getiren başlıca sorun, mevcut sömürge sürecinin dolaylı olarak devam etmesidir. Sömürge sonrası döneme bakıldığında her ne kadar yeni ve bağımsız devletler kurulmuş gibi görünse de, eski sömürge güçlerinin kültürel alandaki varlığı kimi bölgelerde hiçbir zaman silinememiştir. Diğer taraftan ekonomik güç aslında eski sömürge güçlerinin elinden hiçbir zaman çıkmamıştır. Kontrolün kesintiye uğramadan sürdürülmesi için seçilen en kolay yöntem sömürge ülkesi içinde işbirlikçilerden yararlanmak olmuştur. Örneğin 1990’lı yıllarda bile Cezayirli, eski sömürge güçlerinin, yönetimi ülkedeki belli bir gruba – özellikle asker ve FLN²¹ – devrettiğini, bu nedenle ülkenin halk için

19 Herb Addo, *Imperialism: The Permanent Stage of Capitalism*, The United Nations University, Tokyo, 1986, s.18.

20 Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 1998, s.10.

21 FLN: *Front de Libération Nationale* (Ulusal Kurtuluş Cephesi), Fransa’ya karşı yürütülen bağımsızlık savaşının liderliğini yapan milliyetçi-devrimci birim. Bağımsızlık sonrası dönemde kurulan tek partili sistemin tek partisi.

yönetilmekte olmadığını ve sonuçta da işgal durumunun sona ermediğini dile getirmişlerdi.²²

Eski sömürgelerin kontrol edilmeye ve hatta mümkünse sömürülmeye devam edilmesini ifade eden “*Françafrique*” terimi, yeni-sömürgecilik hareketini çağrıştırırken, aynı zamanda belli bir sürecin devam ettiğini de göstermektedir. Çünkü amaç, eski sömürgelerin etki alanından çıkıp tam anlamıyla bağımsızlaşmalarının önünü kesmektir. Kavram, Fransa’nın “eski” sömürgeleri ile “yakın” ilişkilerini sürdürmesini temsil etmektedir. Bu yakın ilişkiler arasında sömürge pazarlarının Fransa’ya açılmasının dışında, askerî müdahaleler de yer almaktadır. Müdahaleler, kimi zaman metropol devletine itiraz eden liderlerin devrilip yerlerine Fransa ile işbirliği yapabilecek olanların getirilmesi amacıyla gerçekleştirilir. “*Françafrique*” kavramının, Afrikalı liderlerle Fransız liderler arasında yapılan bir anlaşma olduğu ve amacın Afrikalı liderlere mevki ve para karşılığında Fransa’nın kontrolü elde tutması olduğu ileri sürülmektedir. Afrika’nın Fransa için süregelen öneminin temelinde enerji ve itibar bulunmaktadır.²³

Birçok sömürge devleti gibi Fransa için de, eski sömürgelerle ilişkilerin yeni-sömürme veya “yine sömürme” şeklinde sürdürülmesi olağan bir durum olmuştur. Fransa’daki Komünist Parti tarafından yapılan açıklamalarda dahi, Cezayir bağımsız olduktan sonra “Fransa ile Cezayir arasında var olan özgül, kültürel, ekonomik ve siyasi bağların var olması ve sürmesi gereklidir” şeklinde ifadeler yer bulmuştur.²⁴ Sömürge dönemindeki *mission civilisatrice* rolü, eski sömürgelere kalkınmaları için yardım etme bahanesi ile sürdürülmüştür. Böylelikle ekonomik, kültürel ve siyasi pek çok alanda, sömürge devletinin kontrolü elde tutmasını sağlamıştır. Nitekim, emperyalizm için de zaman zaman “kontrollü modernleştirme projesi” ifadesi kullanılmaktadır.²⁵

Yeni-Sömürgecilik ile Küreselleşme İlişkisi

Yeni-sömürgecilik ile küreselleşme arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Küreselleşme, sadece dünya politikaları üzerinde değil, aynı zamanda teknolojik, askerî ve kültürel alanlarda da bir hegemon gücün varlığını içerir. Üstelik Gramsci’nin de ileri sürdüğü gibi, hegemonluk mutlaka kuvvet ve zor kullanımı ile gerçekleştirilmek durumunda değildir; hegemon güç kendisini “tahakküm” ile veya “entelektüel ve manevi liderlik” olarak da

22 Marc Ferro, *Colonization: A Global History*, Routledge, London and New York, 1997, s.347.

23 Steven Erlanger, “French Colonial Past Casts Long Shadow Over Policy in Africa”, *New York Times*, 17 Nisan 2011.

24 Irene Gendzier, *Franz Fanon*, Sosyalist Yayınlar, 1997, s.193’ten aktaran Aimé Césaire, *Barbar Batı Sömürgecilik Üzerine Söylev*, Güneş Ayas (derleyen ve çeviren), Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007, s.34.

25 Phillip Darby, *The Fiction of Imperialism. Reading Between International Relations and Postcolonialism*, Cassell, London and Washington, 1998, s.59.

gösterebilir.²⁶ Gramsci, hegemonya kavramını, “tüm ülkelere nüfuz edebilen ve diğer ikincil konumdaki üretim modellerine bağlanabilen, baskın üretim modellerinin bulunduğu dünya ekonomisi içinde bir düzen” olarak tanımlar.²⁷

Her ne kadar küreselleşmenin eski bir süreç olduğu bilinse de, yeni olan olgu, karşılıklı bağımlılıkların artmasıdır. Yeni-sömürgecilik, küreselleşmenin sebep olduğu, artan bağımlılıklardan ve asimetrik ilişkilerden beslenmektedir. Küreselleşmeyi sorun haline getiren, Batı’ya/sömüren tarafa yönelik bir süreç olmasıdır.

Küreselleşmenin vaatleri arasında, sınırları olmayan, barışçıl ve uyumlu bir dünya düzeni bulunmaktadır.²⁸ Ancak bu süreç dünyanın farklı ülke ve bölgelerinde tamamen farklı etkilere neden olmuştur. Küreselleşme, bir kazananlar ve kaybedenler ortaya çıkarmıştır; kazananlar gelişmiş olan Batı/Kuzey ülkeleri, kaybedenler Doğu/Güney ülkeleri olmuştur. Küreselleşme birbirine zıt süreçleri temsil etmektedir: uyum ve uyumsuzluk, bütünleşme ve parçalanma, işbirliği ve çatışma ile Kuzey’de servet ve Güney’de fakirlik.²⁹ Yeni-sömürgecilik gibi, küreselleşme kavramı da, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik kavramlarını çağrıştırmaktadır.

Tarihte ilk kez sermayenin bu kadar az sayıda insanın elinde toplandığı görülmektedir. Dünyadaki birkaç ülke; dünya ekonomisini, malumatı, medyayı, hatta siyaseti ve askerî gücü kontrol edebilmektedir. Dünya ticaretinin büyük çoğunluğunun birkaç yüz çokuluslu şirketin elinde olduğu, yine birkaç yüz zenginün tüm insanların yarısından fazlasının servetine sahip olduğu bilinmektedir. Eğer kitle iletişim araçları sadece birkaç güçlü kişinin elindeyse, insanları yönlendirmek için ellerinde büyük fırsat var demektir.

Küreselleşme, her yerin her yerde olması gibi bir anlama sahip gibi görünse de, aslında sadece güçlü olanın her yerde olması anlamına gelmektedir. Güçlü olan bugün eğer ABD ise, o zaman, her ne kadar Amerikanlaşma ve küreselleşme kavramlarının eş anlamlı olduğu söylenemese de, Amerikanlaşma ile küreselleşme, süreç olarak paralel bir şekilde gerçekleşmektedir.

26 Antonio Gramsci, *Selection from the Prison Notebooks*, Q. Hoare and G. Nowell Smith (derleyen ve çevirenler) Lawrence & Wishart, London, 1971, s.57.

27 Robert W. Cox, “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”, *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Stephen Gill (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 1993, s.62.

28 Felix Moses Edoho, “Globalization and the New World Order: Toward and Inclusive Framework in the Twenty-First Century”, *Globalization and the New World Order*, Felix Moses Edoho (ed.), Praeger, USA, 1997, s.197.

29 Felix Moses Edoho, “Globalization and the New World Order: Toward and Inclusive Framework in the Twenty-First Century”, *Globalization and the New World Order*, Felix Moses Edoho (ed.), Praeger, USA, 1997, s.199.

Kültür, kullanım durumuna göre, bir toplumda egemenlik ve etkinlik sağlamak için önemli bir “zayıflatma” mekanizmasıdır. Kültür, ekonomi kadar yaygın ve açık bir şekilde görülmemekle birlikte, en az ekonomi kadar önemli bir kontrol altına alma unsurudur. Bunun nedeni, kültürün “biz” ve “ötekiler” ayırımını yapan dışlayıcı ve içine alıcı özelliği nedeniyle bir toplumun kimlik yapısını etkilemesidir. Kültür merkezleri, dil, sinema, müzik, mutfak, televizyon programları gibi unsurlar; emperyalist politikaların birer parçası olarak kullanılırlar. Bu şekilde topluma belli bir bakış açısının kazandırılması sağlanır. Arkasından isteklerin empoze edilmesi kolaylaşacaktır. Fransa’nın kültürel yayılmacılığı, dışişleri bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu, kültürel yayılmanın dış politikanın bir parçası olduğunu göstermektedir.

Sömürgecilik ile Yeni-sömürgecilik Süreçlerinin Kıyaslanması

Sömürgecilik ile yeni-sömürgeciliğin aynı süreçler olduğu ileri sürüldüğünde benzerlikleri, farklı süreçler olduğu düşünüldüğünde farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Tek bir süreç olduğu, iki farklı kavram olmadığı tezi genellikle Marxistlere ve neo-Marxistlere aittir. İki farklı süreç yerine tek bir süreç olduğunu, en iyi şekilde, sömürge sonrası (*post-colonial*) döneme bakarak görmek mümkündür. Aslında sömürge-sonrası dönemin, sömürgeleştirilmiş olan ülkelerin sömürge dönemini hatırlatmayacak ve diğerlerini taklit etmeyecek şekilde, yeni kimlik oluşturmaları ve yeni iç ve dış politika biçimleri belirlemeleri için geçirilecek bir dönem olması gerekirdi. Sömürge sonrası dönemin önemi, kurbanların sömürgecilerin özellikleri ile kirletilmemiş bir kimlik ve kültür kurma sürecini ifade etmesidir. Sömürgeciliğin sona ermesi/serbestleşme/özgürleşme/bağımsızlaşma, sadece “sömürgecilikten zihinlerde kurtulma” şeklinde olmuş, ancak hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. O halde bir ülke hem sömürge-sonrası dönemi hem de yeni-sömürgecilik dönemini yaşıyor olabilir. Bu, bir ülkenin resmen bağımsız olması, ancak ekonomik ve/veya kültürel olarak bağımlı kalmasını ifade etmektedir.³⁰ Her iki süreç sadece ekonomik değil, tarihî, kültürel, etik ve siyasi bir sorun olarak da görülmektedir. Yeni-sömürgecilik yabancı şirketlerin bir ülkedeki ekonominin kontrolünü ele geçirmesini içermekte ise, o zaman eski tip sömürgecilikten uzak olmadığı belirtilmelidir. Her iki süreç de ayrıcalıklı sömürge gücü ile kurban konumundaki sömürge arasındaki asimetric ilişkiyi ihtiva etmektedir.

Yeni-sömürgecilik düşüncesi, “sömürülmekte” olan ülkelerin, daha fazla eşitlik ve çok-taraflılık üzerine kurulu yeni bir dünya sisteminin oluşturulması yönünde girişimlerde bulunmasına neden olmuştur. Birçok görüşe göre, Batı hiçbir zaman bu ülkelere demokrasi, barış ya da refah

30 Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 1998, s.7.

vermeyeceği gibi, sömürmeye de devam edecektir.³¹ O halde, başlıca amaç, bu ülkelerin siyaset, ekonomi, entelektüel ve kültürel yaşam gibi her alanda kendi kendilerine yeter hale gelmelerinin sağlanması olmalıdır. Bu başarı, gelişmiş ülkeler tarafından aşağı görülme ve sömürülmekten kurtulmak anlamına gelecektir. Bu bağlamda, sömürgecilikten kurtulma çabası, daha farklı biçimde de olsa, yeni-sömürgecilikten kurtulmak için de vardır; Güney-Güney İşbirliği (*South-South Cooperation*) bunlardan biridir.³²

İki kavram arasındaki farklılıklara bakıldığında, öncelikle bugünkü sömürgecilerin daha evvelki misyonerlik ve askerî yöntemlerle kıyaslandığında çok daha zarif yollarla amaçlarına ulaşmakta oldukları görülmektedir.³³ Doğrudan bir yönetim ve açıktan açığa bir sömürü söz konusu olmadığından sömürme işi, seçilmiş ve eğitilmiş araçlar eliyle gerçekleştirilir. Ekonomik yardımlar, BM, iç karışıklar ve askerî darbeler bu araçlardandır.³⁴ Yeni-sömürgecilik, üstü kapalı ve sinsî olması nedeniyle, sömürgecilikten belki daha zarif ama daha kötü olarak görülebilir.

Sömürgecilik ilişkisi sona ermemiştir, fakat bu sefer ilişkilerin içine sömürülen tarafın isteği dahil olmuştur. Sömürgecilikte olduğu gibi toptan bir itiraz söz konusu değildir. Diğer taraftan, yeni-sömürgecilikte en önemli noktalardan biri, sömürülen insanların onların iyiliği için bir şeyler yapıldığına ikna edilmesidir. Sömürge konumundaki bir ülkenin bir takım siyasi faydalar için sömürgeleştirilmeyi veya işgal edilmeyi istediği düşünülmektedir. Bu görüşe verilebilecek en uygun örnek, ABD'nin Irak halkını özgürleştirmek, onlara demokrasi getirmek için yaptığı askerî operasyondur.

YENİ-SÖMÜRGEÇİLİK İNSANLIĞA KARŞI SUÇ MUDUR?

İnsanlığa Karşı Suç Kavramı

2002 yılında La Haye'de kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mahkemeyi kuran anlaşma Roma Statüsü, "insanlığa karşı suç" tanımını yapmaktadır. 7. maddede, insanlığa karşı suç, "herhangi bir sivil nüfusa

31 Samir Amin, *Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme*, Işık Soner (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993, s.21.

32 Güney-Güney İşbirliği, gelişmekte olan ülkelerin – veya daha yeni bir tabirle "Güney" ülkelerinin – ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda, özellikle kendi aralarında bir işbirliği gerçekleştirilmesi projesidir. Her ne kadar gelişmiş ülkeler tarafından teşvik edilen bir girişim olarak başlamışsa da, Güney'in lider ülkeleri zamanla bu örgütlenmeyi küreselleşme ve küresel güç karşıtı bir çizgiye çekme çabasına girmişlerdir. Bugün amaç, daha adil, eşit, çok taraflı ve çok-kutuplu bir dünya sistemi yaratmak için güç birliği yapmak haline gelmiştir.

33 Taiaiake Alfred ve Jeff Comtassel, "Being Indigenous: Resurgences against Contemporary Colonialism", *Government and Opposition*, Politics of Identity IX, 2005, ss.597-598.

34 Editorial Departments of Renmin Ribao and Hongqi, *Apologists of Neo-Colonialism – Comment on the Open Letter of the Central Committee of the CPSU*, Foreign Languages Press, Peking, 1963, ss.4-5.

yönelik olarak yaygın veya sistematik bir şekilde işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biridir” şeklinde tanımlanmıştır. Suçu oluşturan söz konusu fiiller ise şöyledir:

- (a) Öldürme;
- (b) Toplu yok etme;
- (c) Köleleştirme;
- (d) Nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli;
- (e) Uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, hapsetme veya fiziksel özgürlükten ciddi olarak mahrum bırakma;
- (f) İşkence;
- (g) Tecavüz, seks köleliği, fuşşa zorlama, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya diğer cinsel şiddet türleri;
- (h) Herhangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa yönelik olarak siyasi, ırksal, etnik, kültürel, dinî, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta izin verilmeyen diğer sebeplere dayanarak zulüm;
- (i) Kişilerin ortadan kaybolmaya zorlanması;
- (j) Apartheid suçu;
- (k) Bedensel, zihinsel veya fiziksel sağlığa ciddi hasar veren veya kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara sebebiyet veren, benzer nitelik taşıyan diğer insanlık dışı eylemler.³⁵

Sömürgecilik Neden İnsanlık Suçudur?

Sömürgecilik dünyanın her yerinde aynı şekilde gerçekleşmemiştir. Fakat ortak nokta, bölgedeki yerlileri ve sonradan gelenleri son derece karmaşık ve travmatik bir ilişki biçimine sokmuş olmasıdır.³⁶ Sömürgeci baskı o kadar fazla olmuştur ki – Memmi’nin sözleriyle “alçaklığı o kadar ayyuka çıkmıştır ki” – sömürge sistemini haklı çıkarmak için ileri sürülen efendi ile uşak arasındaki mesafe, hiçbir zaman yeterli büyüklükte olmamıştır. Memmi’ye göre bu durumda sömürgeci, her zaman kendisini,

35 Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü/Tüzüğü.

36 Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 1998, s.2.

sömürgeleştirilen insanın değerini sistematik olarak düşürmeye adanmıştır.³⁷ Sömürge olarak ele geçirilen topraklardaki bütün siyasi güç iki temel amaca yöneltilmiştir: sömürge halklarını boyunduruk altında tutmak ve insanlarla ülke kaynaklarının sömürülmesini azami düzeyde muhafaza etmek.³⁸

Kâr güdüsü ile aşağılama ve boyun eğdirme olarak da görülebilen sömürgeciliğin (ve aynı zamanda yeni-sömürgeciliğin) bir insanlık suçu olarak görülmesinin temelinde, o topraklarda var olan canlı-cansız neredeyse her şeye el konması vardır. Haftanın yedi günü çalıştırılmaları, elleriyle kazarak yollar, tüneller, limanlar yapmaya zorlanmaları somut insanlık dışı örneklerdir. Sömürülen ülke çalışanlarına mümkün olan en düşük maaş verilmiş, zorla çalıştırma mevcut olmuş, kelle vergisi uygulanmış, çiftçilerin kendi topraklarından kira alınmış, kimi zaman en kârlı ürünleri ekmelerine izin verilmemiştir.³⁹ Cezayirlilerin yüzde 90'ı topraklarını terk etmeye zorlanarak verimsiz topraklara yerleştirildiği, verimli topraklara sömürgeciler tarafından el konulduğu, gülünç maaşlarla çalıştırıldıkları, işsizlik korkusu ile isyan edemedikleri için,⁴⁰ sömürgecilik insanlığa karşı bir suç olarak görülmektedir.

Bugün Batı, kültürel alandaki kısıtlama ve baskıları da insanlık suçu, hatta kültür yoluyla öldürme anlamını ihtiva ettiğini ileri sürerek soykırım olarak görmektedir. Asimilasyon, özellikle Fransa için sömürgeciliğin resmî politikalarından olmuştur.⁴¹ Sadece bu noktada bile bir insanlık suçunun varlığından bahsetmek mümkündür.

Baskılar, hakların alınması, adaletsizlik, eşitsizlik, zorla çalıştırma gibi uygulamalar insanlık dışı uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. İnsanlıktan çıkarma çabası sonunda sömürgeleştirilen insan da artık bir nesneye dönüşmeye başlar.⁴² Sömürgecilik, şiddet kullanarak boyun eğdirdiği halklar için insan haklarını kabul etmez, onları fakirlik ve cehalet içinde tutar, Marx'ın deyişiyle "insanlık-altı" (sub-humanity) durumunda tutar.⁴³ Bu durumda, sömürge halkları oyunun tümüyle dışında olduğundan tarihin bir öznesi de değillerdir.⁴⁴

37 Albert Memmi, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996, s.73.

38 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.15.

39 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.15.

40 Jean-Paul Sartre, *Colonialism and Neocolonialism*, Haddour et.al (çevirenler), Routledge, London and New York, 2001, s.39.

41 Stewart C. Easton, *The Twilight of European Colonialism*, Methuen & Co Ltd, London, 1960, ss.314 vd.

42 Albert Memmi, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996, s.86.

43 Jean-Paul Sartre, *Colonialism and Neocolonialism*, Haddour et.al (çevirenler), Routledge, London and New York, 2001, s.2.

44 Albert Memmi, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996, s.91.

Sömürgeciliğin, sömürüleni insanlıktan çıkarırken sömüreni de insanlıktan çıkardığına dair tartışmalar Fanon ve Césaire gibi yazarlar tarafından yapılmıştır. Césaire'in "sömürgeciliğin bumerang etkisi" olarak ifade ettiği durumda, yerlilere duyulan nefretin meşrulaştırdığı sömürgeci faaliyetler, onu üstleneni dönüştürür. Césaire'e göre, kendi vicdanını rahatlatmak için diğer insanı hayvan gibi görme eğilimi içindeki insan, kendisini, diğerine hayvan gibi davranmaya alıştırdığında nesnel olarak bizzat kendisini hayvana dönüştürmeye yönelir.⁴⁵

Özellikle Afrika için düşünüldüğünde, sömürgecilik, emperyalizm ve köle ticaretini, kıtanın geri kalmış olmasının sebebi olarak gören önemli bir düşünür grubu vardır. Bu gruba göre sömürge sonrası dönemde Afrika daha da fakirleşmiştir. Ancak diğer tarafta; sömürgeciliğin Afrika'yı geliştirdiğini, Batı ile arasındaki farkı azalttığını, entelektüel ve maddi kalkınmanın tohumlarının atıldığını, cehalet kıtasına medeniyeti getirdiğini, pagan uygulamalarının ve yamyamlığın önünü kestiğini, modern tıp ve resmî eğitim sağladığını, kıtada kabilelerdense ulusal devletlerin kurulmasını sağladığını ileri sürenler vardır. Emperyalizm savunucularına göre Afrika'nın içinde bulunduğu geri kalmışlık durumunun nedeni, bu halkın sömürge yönetiminin sağladıklarını değerlendirememiş olmasıdır.⁴⁶ Batı düşüncesinde sömürgecilik, utanç verici geçmişine rağmen, geri kalmış toplumları izole olmaktan çıkarıp dünya pazarlarına ve medeniyetine dâhil ederek kurtarmıştır.⁴⁷ Ancak sömürgeciler, sömürme işini, başkalarını düşünerek, insancıl duygularla yapmadıklarına ve sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerine göre, "uygarlık yayma" iddiaları da masal olmaktadır.⁴⁸

Kapitalizm, emperyalizm, kalkınma gibi terimler Avrupa-merkezli kavramlardır. Dünya tarihinde Avrupa'nın çıkarları ve özellikleri ile çok yakından bağlantılıdır. Avrupa-merkezciler, Avrupa dışı olan dünyanın geri kaldığına, bu insanların bir gün Avrupalılar gibi Avrupa-merkezci kavramları anlar hale geleceklere inanmaktadırlar. Bu düşünceye göre, Addo'nun ifadesiyle, dünyayı önemli yapan tek sebep, içinde Avrupa'nın var olmasıdır. Avrupa-merkezci biçimler içinde kaldığında, bu kavramlar dünyaya Avrupa'yı anlatacaktır. Ancak Avrupalılara göre bu gerçekleşmemiştir. Avrupa, Avrupalı olmayana dünyayı anlatamamıştır. O halde geriye kalan çare onlara "göstermek" olmuştur. Bunun üzerine Avrupa fiilen Avrupa dışı bölgeleri kapitalist dünya sistemine dönüştürme çabası

45 Aimé Césaire, *Barbar Batı Sömürgecilik Üzerine Söylev*, Güneş Ayas (derleyen ve çeviren), Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007, s.74.

46 Tunde Obadina, "The Myth of Neo-Colonialism", *Africa Economic Analysis*, 2000, <http://www.afbis.com/analysis/neo-colonialism.html>

47 V.G.Kiernan, *Imperialism and its Contradictions*, Harvey J.Kaye (edited and introduced) Routledge, London and New York, 1995, s.121.

48 Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, Kitap Deyince Yayınları, İstanbul, 2000, s.19.

içine girmiştir.⁴⁹ Belli bir gelişme ve ilerlemeye sebep olsa da, bu durum egemen güce “bağımlı” şekilde gelişmekte ve ona bağımlı kalmaktadır. Yeni-sömürgecilik için aynı zamanda “bağımlı kapitalist gelişme” de denilir.⁵⁰

Hukuki olarak yaklaşıldığında, sömürge döneminde metropol otoritenin bir parçası olarak tanımlandıklarından sömürgelerin uluslararası hukukta bağımsız birimler olarak yeri bulunmuyordu.⁵¹ Bugün ise hâlâ Fransa, eski sömürgelerinin bir kısmını “deniz ötesi topraklar” adı altında muhafaza etmeyi sürdürmektedir.

Sömürgeciliğin “o kadar da kötü” olmadığı, en azından insanları yok etmediği, zaman zaman ileri sürülmektedir. Ancak imha, zaten sömürgecilikle çatışır, çünkü sömürgeleştirilen insan ortadan kaldırılırsa sömürülecek insan da kalmayacak, sömürgeleştirilen ile birlikte sömürgeci de, sömürgecilik de yok olacaktır.⁵²

Yeni-sömürgecilik Neden İnsanlık Suçudur?

Henüz II. Dünya Savaşı sona ermeden, İngilizler ve Amerikalılar savaş sonrası uluslararası düzenin nasıl olması gerektiği konusunda tartışmaya başlamışlardır. Bazı öneriler, bölgesel grupların kurulması, bazıları sömürge imparatorluğunun canlandırılması, özellikle Amerikalılardan gelen diğer görüşler arasında liberal çok-tarafılık ilkeleri üzerine kurulu açık bir uluslararası ekonomi inşa etmek yönünde olmuştur. Asıl tartışma, liberal ekonomik sistem önerenler ile sömürgeciliğe geri dönüşü savunanlar arasında gerçekleşmiştir.⁵³

Emperyalizmler çağının sona erdiği düşünülürken, bugünün “saklı” emperyalizmlerini veya yeni-emperyalizmlerini, yeni-sömürgecilikte olduğu gibi görmemezlikten gelmek mümkün değildir. Örneğin Afrika, her ne kadar eski tip sömürgecilikten kurtulmuşsa da, bu ülke üzerinde sömürgeciliğin etkileri, yeni-sömürgecilik, yolsuzluk ve iç savaşlar şeklinde kendini göstererek devam etmektedir.

49 Herb Addo, *Imperialism: The Permanent Stage of Capitalism*, The United Nations University, Tokyo, 1986, ss.12-13.

50 Colin Leys, *Underdevelopment in Kenya. The Political Economy of Neo-Colonialism*, Heinemann, London, 1975, s.27.

51 Thomas W. Donovan, “Jurisdictional Relationships Between Nations and their Former Colonies”, *Across Borders International Law Journal*, Vol. II, Autumn 2003.

52 Albert Memmi, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996, s.132.

53 G. John Ikenberry, “A World Economy Restored: Expert Consensus and the Anglo-American Postwar Settlement”, *Knowledge, Power, and International Policy Coordination*, Peter M. Haas (ed.), University of South Carolina Press, Columbia, 1997, s.289.

Yeni-emperyalizmin yöntemleri, yeni-sömürgeciliğin yöntemlerinden çok farklı değildir, çünkü her ikisi de aynı oyuncular tarafından gerçekleştirilmektedir. Lenin, emperyalizmi “kapitalizmin son aşaması” olarak tanımlar.⁵⁴ Emperyalizmin en genel açıklaması, bir devletin zayıf olanların direnemeyeceği biçimde diğer devletler üzerinde güç elde etmesi şeklinde yapılabilir. Başlıca sorun; askerî, ekonomik, kültürel, sosyal ya da siyasi bir şekilde güç kullanımının olmasıdır. Emperyalistler zayıf devletlerin her zaman zayıf kalmasını sağlamaya çalışırlar. Eğer emperyalizm bir politika seçimi ise, o zaman aynı zamanda manevi bir mesele olarak da değerlendirilebilir. Bu noktada, Batı’nın, “bilimsel olmadığı” gerekçesi ile emperyalizm teriminin kullanılmasına karşı çıktığı da belirtilmelidir.⁵⁵

Yeni-sömürgecilikte bazı uygulamalar belirgin bir şekilde suç olarak görülebilecek durumda iken, bazı gerçeklerin kanıtlanması güç olduğundan suç sınıfına girmesi de bir o kadar güçtür. Yeni-sömürgecilikte çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler ile birlikte en fazla suçlanan kuruluşlardandır. Bunun açıkça suç olarak görülemeyecek olumsuz yanı, kırılğan ve henüz hazır olmayan ülke pazarlarının liberalleştirilerek, çok uluslu şirketlere ya da güçlü ekonomilere hizmet eder hale getirilmesidir. Sömürüldüğü ileri sürülen ülke giderek fakirleşirken, diğerleri bu ülke üzerinden para kazanmaktadır. Piyasanın sömürgeleştirilmesi, askerî güç ile değil, çeşitli vaatlerle, mali yardımlarla veya ekonomik tehditlerle gerçekleştirilmiştir. Bu durumda, işin içinde doğrudan zor kullanmak yoktur, ülke baskı altında dahi olsa, sonuçta kendi isteği ile sömürülmeyi kabul etmiştir.

Çok uluslu şirketlerin belirgin suçu ise, kendilerine ait veya diğer Batılı ülkelerde dikkat ettikleri konulara geri kalmış ülkelerde özen göstermemeleridir. Aynı şirketler, sömürge ülkelerinde iş yaptıklarında, Batılı ülkelerdekinden daha farklı hareket etmektedirler. İnsan sağlığına, işçi haklarına, çalışma koşullarına, çevrenin korunmasına dikkat edilmemektedir. Büyük firmaların dahi, özellikle kahve ve kakao gibi sektörlerde çalışanlara hak ettiği koşulları sağlamadıkları, ülkedeki işçilere, insanlara, bitkilere, doğaya, canlılara değer vermedikleri bilinmektedir.⁵⁶

Fransa’nın “bağımsız olabilmek için fazla küçük”⁵⁷ olan ve bugün Fransız topraklarının parçası olarak kabul edilen Guadeloupe, Martinique, Réunion, Nouvelle Calédonie gibi birimlerde yaşayanlar Fransa anakarasında yaşayan

54 Vladimir Ilich Lenin, *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism: A Popular Outline*, Co-operative Publishing Society of Foreign Workers in the USSR, Moscow, 1934.

55 Samir Amin, *Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme*, Işık Soner (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993, s.30.

56 İnsana, can’a, emeğe değer veren bir tüketicinin, özellikle kahve ve kakao gibi ürünleri alırken, adil ticaret (*fair trade*) olup olmadığını önceden araştırıp, kölelik ve sömürü sistemine kendi parası ile destek vermemesi beklenir.

57 Stewart C. Easton, *The Twilight of European Colonialism*, Methuen & Co Ltd, London, 1960, s.239.

Fransızlarla tamamen aynı haklara sahip olup, anakaraya yerleşme olanakları da bulunmaktadır. Bağımsızlık gibi kaygılara sahip olmayan söz konusu birimlerin hâlâ sömürüldüklerini söylemek imkânsız gibidir. Ancak, Fransa'nın nükleer denemeler gibi kirli işlerini, bu “önemsiz” canlıların yaşadığı bölgelerde yaptığı düşünüldüğünde, sömürünün devam etmediği görüşünü bir kez daha düşünmekte fayda vardır.

İnsanlık Suçu Örnekleri

Batılı ülkelerin, gelişmekte olan ülkelerin demokratikleşme süreci içindeki yardım girişimleri; kontrol, egemenlik ve emperyalizm için bir tür örtüdür. Gerçekte ise, demokratikleşme risklidir, çünkü halkın seçimi her zaman kontrol edilemeyebilir ve ülke kontrolden çıkabilir. Bu nedenle, demokratikleşme bir örtü olarak kullanılmakta, amaç kontrolün elde tutulması olmaktadır. ABD'nin Latin Amerika'da 1898 yılından sonra devirdiği 40 hükümetin hiçbirinin demokratikleşmemiş olması bir örnektir. Malî yardımlar demokratikleşme ve liberal ekonomi politikalarına bağlanmaktadır. Pazarların açılması ve demokrasinin yayılması geriliminde kazanan her zaman emperyalizm olmuştur.⁵⁸

Yeni-sömürgecilik altındaki ülkelerin bir türlü toparlanamamasının “sağlanması” sömürenler açısından önemlidir. Afrika ve Orta Doğu gibi bölgelerin, sömürge güçleri tarafından birbiriyle uyumsuz çok sayıda idarî birime ayrılmış olması ciddi bir sorundur. Nkrumah'ın da belirttiği sorunlu nokta, bu taksimatın, sömürgecilerin çıkarları doğrultusunda yapılmış olması, ancak Afrikalıların çıkarlarına ters olmasıdır. Burada “böl ve yönet” yöntemi her zaman olduğu gibi yine sömürgecilerin lehine işlemektedir. Örneğin her bir ülkede ayrı ayrı kakao üretiminin yapılması fiyatları düşürmektedir. Birçok düşünür gibi Nkrumah da yeni-sömürgecilığe karşı koymanın tek yolunun Afrika birliğinin sağlanması olduğunu ileri sürmektedir. Afrika ülkelerinin bu durumda, kendilerini sömüren yabancı güçlerle değil, birbirleriyle işbirliği içinde bulunmaları gerekmektedir.

Ancak Batılı güçler bu noktada da devreye girmektedir. Kendileri ile işbirliği yapacak olan liderleri desteklemekte, onları başa geçirmekte, üstelik bu ülkelerde muhalefete, demokrasiye ve özgürlüklere izin vermeyerek ve baskı rejimi kurarak itiraz seslerini susturmaktadırlar. Memmi, sömürge güçlerinin bazı yönetimleri desteklemesi konusunda kanser benzetmesi yapar: “kanserin tek hedefi yayılmaktır”. Bu doğrultuda sömürgeci de sadece baskıcı, gerici, tutucu, ülkesinin mevcut statüsünü sürdüreceği olan yönetimleri destekler.⁵⁹ Afrika ülkelerindeki askerî

58 Parag Khanna, *The Second World Empires and Influence in the new Global Order*, Random House, New York, 2008, s.124.

59 Albert Memmi, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996, s.71.

darbelerin hangi amaçlarla kimler tarafından desteklenerek gerçekleştirildiği çoğu zaman tartışma konusu olmaktadır. Büyük devletlerin çıkarlarını savunacak liderlerin getirilmesi amacıyla darbelerin desteklendiği, planlandığı, hatta yapıldığı ispatlanamasa da her zaman var olan bir iddiadır. Bu iddiaların belgelerle ispatlanması henüz mümkün olmadığından, gerçekliği tartışmalıdır. Ancak Batı tarafından rejim değişikliği için baskı yapılan ülkelerin Batı'nın taleplerine karşılık vermeyen yönetimlere sahip olması, demokratik olmadığı için Batı'nın tasvip etmemesi gerekmesine rağmen, darbe yönetimiyle yakın ilişkiler kurulması tesadüf olamayacak kadar sık görülmektedir. Bu bağlamda, bir ülkenin içişlerine karışılmasının yanında, işbirliği yapmayı reddettiği için bir ülkede iç karışıklıkların çıkarılması ve yönetimin devrilmesi, bu süreç içinde iç savaşın çıkması ve çok sayıda sivil ölümün gerçekleşmesi uluslararası suç kapsamına girmektedir.

Libya lideri Kaddafi gibi terörizmi desteklediği, insan hak ve özgürlüklerini kısıtladığı ileri sürülen bir diktatöre silah satmak somut bir suç gibi görünmektedir. Silah ticareti suç olmasa dahi, silahları kendi sivil halkına karşı kullanma ihtimali yüksek olan bir diktatöre silah satmak en azından ahlakî bir suç olarak görülmelidir. Kaddafi, 40 yıldır tanınan, gerek Batı gerek Afrika ve Orta Doğu tarafından bilinen ve bu kadar yıldır da değişmemiş olan bir liderdir. Ancak Batılı ülkeler, kendi çıkarları doğrultusunda yeri geldiğinde diktatörü desteklemiş ya da yine aynı lidere savaş açabilmişlerdir. 1950'li yıllarda Amerikan Başkanı Eisenhower'ın bakanlarından biri "diktatörleri gücendirecek hiçbir şey yapmayın. Onlardan başka güvenebileceğimiz kimse yok" diyebilmiştir.⁶⁰

Ruanda'da meydana gelen soykırımın içinde ve öncesinde yaşananlarda eski sömürgeci Belçika ve Fransa'nın, halkı kendi çıkarları çerçevesinde bölerek birbirlerine karşı kullanılabilir hale getirmeleri insanlık suçu sayılabilecek bir girişim olmalıdır. Somali'de ABD'nin ekonomik ve askerî destekli yönetiminin baskısı iç savaşa sebep olmuştur. ABD, Filipinler'de baskıcı yönetimi desteklemiştir. Fransa'nın eski sömürgesi Çad, "bağımsız" olduktan sonra dahi kontrol altında kalmıştır. Fransa ile ABD'nin çatışmasına sahne olan ülkede iç savaş çıkmış, muhalefete izin vermeyen ve sert tedbirler kullanan lider maddi ve askerî olarak desteklenmiştir. Çoğunlukla Afrika'da olmak üzere, meydana gelen (ya da kasten çıkartılan) iç savaşlarda sömürge güçlerinin yaptığı ayırıcılık, yapay olarak belirlenen sınırlar, kışkırtma, böl-yönet uygulaması için yapılanlar suç sınıfına girmesi gereken hareketlerdir.

Fransız liderlerin eski sömürgeleri ile yakın iş ilişkilerinin dışında siyasi, dilsel ve kişisel bağları da bulunmaktadır. Fransa defalarca kere Afrika'da,

60 Parag Khanna, *The Second World Empires and Influence in the new Global Order*, Random House, New York, 2008, s.125.

eski başkanları devirip kendi istediğini yönetime geçirmek, siyasi ve ekonomik karanlık işlere bulaşmak gibi yasa dışı işler yapmakla suçlanmıştır. Ayrıca yolsuzluk, rüşvet, gizli ödemeler, gizli siyasi anlaşmalar, kişisel ilişkilerin yoğunluğu ve hediye edilen elmaslar nedeniyle de eleştirilmiştir.⁶¹ Eski sömürgelerine defalarca kere kendi çıkarları doğrultusunda politikalar dikte ettiği, karşılığında da ekonomik ödüller sunduğu iddia edilmektedir.⁶²

Uluslararası sivil toplum örgütleri için de “yeni-sömürgecilik araçları” ifadesi kullanılabilir. Gelişmekte olan ülkelerde yoğun faaliyetlerde bulunan bu tür örgütler, zaman zaman ev sahibi devletin şüphesini çekmektedir. Söz konusu örgütler, kendilerine tam hareket etme özgürlüğü verilmediğinde, ülkeyi insan haklarına aykırı hareket etmekle suçlayarak diğer uluslararası kuruluşlara ve dünya kamuoyuna şikâyet etmekte, yaptırım ve baskı uygulama çabası içine girmektedirler. Kendilerine özgürlük verildiğinde ise, bir istihbarat servisi gibi hareket ederek toplum içinde karışıklıklara ve gerginliklere yol açabilmekte, üstelik kendileri de yolsuzluklara bulaşabilmektedirler. Örneğin, 2004 yılında meydana gelen tsunami sonrasında kurulan Fransız yardım kuruluşu *L'Arche de Zoé*'nin amacı kimsesiz çocuklara yardım etmek olarak açıklanmıştı. Ancak Çad'da, 100'den fazla “kimsesiz olmayan” çocuğu kaçırıp Fransızlara satma girişimindeyken yakalanan görevliler çocuk kaçakçılığından hüküm giymiş, fakat Fransa'ya teslim edilmişti. 2010 yılında da *New Life Children's Refuge* adlı Amerikan yardım kuruluşunun kurucusu, Haiti'li çocukları izinsiz sınır dışına çıkarmak nedeniyle hapis cezası almıştı.

Dolaylı Suçlar

Yeni-sömürgeciliğin bir insanlık suçu olarak görülmesini zorlaştıran sebeplerden biri, sömürge ülkelerinin gördüğü dolaylı ya da kolaylıkla görünmeyen zararlardır. Örneğin bu ülkelerin geri kalmışlığını sömürgeci güçlerin eski ve şimdiki politikalarına bağlamak mümkündür, ancak doğrudan tek sorumlu olarak sömürgecileri görmek yetersizdir.

Geri kalmışlıkları nedeniyle geri kalmış ülkelerin kendisini sorumlu tutan düşünceye göre sömürgecilik sona ermiş bir süreçtir. Üstelik sömürülen ülkelere katkıları da olmuştur. Bu görüşe göre yeni-sömürgecilik olarak adlandırılan kavramın gerçekçi bir yanı bulunmamaktadır. Tembel toplumlar, fakirlikleri sebebiyle başkalarını suçlamak için bu tür (yeni-sömürgecilik) kavramlar geliştirmektedirler. Bu toplumlarda üretim

61 Steven Erlanger, “French Colonial Past Casts Long Shadow Over Policy in Africa”, *New York Times*, 17 Nisan 2011.

62 Steven Erlanger, “French Colonial Past Casts Long Shadow Over Policy in Africa”, *New York Times*, 17 Nisan 2011.

düşüklüğü, yolsuzluk, devlet müdahalesi, çalışma ahlakından yoksun olma gibi sorunlar fakirliğin gerçek sebepleridir ve büyük güçlerle hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır. Bu düşüncenin karşısında yer alan Marxist görüş ise, üçüncü dünya ülkelerinin geri kalmışlığını sömürge sürecine bağlamaktadır. Sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuştuktan sonraki dönemde eski sömürgecilerin “telafi” girişimleri dahi yeni-sömürgecilik olarak algılanmıştır. Batılı güçler Afrika’daki yolsuzlukları tamamen bir iç sorun olarak görürken, sorunun borçlanma, faizler, piyasa gibi global sebeplere de dayandığını fark edenler yine Marxistlerdir. Diğer taraftan, “yine” sömürülmekte olan ülkelere bakıldığında, bir çıkarlar hiyerarşisi olduğu görülmektedir. Sömürülmekte olan ülkelerdeki hiçbir birimin, sömüren ülkelerin sahip olduğu herhangi bir birimden daha fazla çıkar sağlamasına izin verilmemektedir. Örneğin uzun sömürge döneminde kültürel olarak etki altında bırakılmış, hatta değiştirilmiş olmalarına rağmen, sanayileşme yönünde adımlar atılmamış olması dikkat çekicidir. Tarım ürünleri ile, ya da tüm dünyaya muz veya kakao satarak kalkınmak imkansızdır. Sanayileşme olmadığında, satış ne kadar çok olursa olsun kalkınma gerçekleşmemektedir. Ne kadar kıymetli olursa olsun, hammadde sahibi olmak kalkınmak için yeterli değildir. Hammaddeler sanayileşmiş ülkelere satılıp, işlendikten sonra daha pahalı bir şekilde sanayi ürünü olarak satın alınmaktadır ki, zaten sömürge düzeninin temelinde bu sistem bulunmaktadır. Benzer şekilde, teknoloji mallarının üretiminde Batı tekeli mevcuttur.

Avrupa her zaman kendisini barbarlığın karşısında duran medeniyet olarak görmüştür. Avrupa’nın bu kimliği, ilerleme düşüncesi ile paralel bir şekilde gelişmiştir. Avrupa sürekli ilerlemeye devam etmiş, ancak bu süre içinde dünyanın geri kalanı sabit durmuştur.⁶³ Yeni-sömürgecilik, mevcut geri kalmışlık düzeyini yeniden üretmektedir. Bu da, sınıf çatışmalarının artmasına ve yeni biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.⁶⁴

Sosyolog Immanuel Wallerstein’in kapitalist üretim modeline dayalı dünya ekonomisi sisteminde üç bölgeden oluşan bir bağımlılık durumu mevcuttur: Merkez, yarı-merkez ve çevre.⁶⁵ Wallerstein’a göre bağımlılık tek yönlü bir süreç olup, “merkez”den (çoğunluğunu Batı’nın oluşturduğu gelişmiş ülkeler) çıkarak tüm “çevre”yi (geri kalmış ülkeler) boyunduruğu altına alır.⁶⁶ Sömürü üzerine kurulu sistemde merkez ülkeleri hem yarı-çevre (gelişmekte olan ülkeler) hem de çevre ülkelerini sömürür, yarı-çevre

63 V.G.Kiernan, *Imperialism and its Contradictions*, Harvey J.Kaye (edited and introduced), Routledge, London and New York, 1995, s.154.

64 Colin Leys, *Underdevelopment in Kenya. The Political Economy of eo-Colonialism*, Heinemann, London, 1975, s.27.

65 Patrick Wolfe, “The World of History and the World-as-History”, *Decolonization Perspectives from Now and Then*, Prasenjit Duara (ed.), Routledge, New York, 2008, s.105.

66 Patrick Wolfe, “The World of History and the World-as-History”, *Decolonization Perspectives from Now and Then*, Prasenjit Duara (ed.), Routledge, New York, 2008, s.105.

ülkeleri merkez tarafından sömürülürken, çevreyi de sömürür. Yarı-çevrenin önemi, bu bölgenin rolünün dengeleyici olmasından kaynaklanmaktadır.⁶⁷

Galtung, emperyalizmi, ulusal sınırları aşan topluluklar üzerinde bir tür egemenlik ilişkisi olarak tanımlamaktadır. Galtung'a göre, bu egemenlik ilişkisi, merkezdeki ulusun merkezini çevrenin merkezine bağlarken, aynı zamanda iki tarafın çıkarları arasında da uyumsuzluk yaratır.⁶⁸ Wallerstein'ın teorileri Andre Gunder Frank'ın çalışmaları ile benzeşmektedir. Frank, global ekonomik sistemin ekonomik süreçlerinin Güney ülkelerini sürekli olarak bağımlı ve geri kalmış olarak tutmayı sürdüreceğini, bu ülkelerin hiçbir zaman gelişmiş, sanayileşmiş ekonomilere yetişmesine izin verilmeyeceğini ileri sürmektedir.⁶⁹ Wallerstein da Frank'ın bu görüşüne katılır, çünkü o da geri kalmış ülkelerin "bir gün" gelişebileceğini değil, dünya sisteminin yapısının değiştirilmesi gerektiğini savunur.⁷⁰

Wallerstein ve diğer bağımlılık teorisyenlerinin, sosyalizmin çöküşü ile birlikte Marxizm krizine düştükleri ileri sürülmektedir. Üçüncü dünyaya ait birçok ülkenin belli bir ekonomik başarı yakalaması, Marxistlerin elini zayıflatmıştır. Bu görüşe göre, kurtuluş yolu aslında sistemde ya da gelişmiş ülkelerin sömürmelerinde değil, gelişmekte olan ülkelerin kendi ellerindedir. Ancak şu da hatırlatılmalıdır ki, bu iddialar büyük ölçüde gelişmiş ülkedekiler tarafından yapılmıştır. Amin'e göre, 1945 sonrasında her ne kadar Doğu-Batı çatışması sosyalizm-kapitalizm çatışması olarak görünse de, gerçekte bu merkez-çevre çatışması olmuştur.⁷¹ Bugün Marxizm kaybetmiş görünse de, dünya ekonomik düzeni ile ilgili iddialarının hâlâ geçerli olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu, en iyi şekilde yeni-sömürgecilik örneği ile görülmektedir.

Yeni-sömürgecilik altındaki sömürge ülkeler bir türlü toparlanıp gelişmemektedir, bunun nedeni, sömürge döneminin ekonomik düzeninin hemen hemen aynı şekilde muhafaza edilmekte olmasıdır. Eski sistemde amaç sömürge gücünün menfaatinin gözetilmesi olduğundan ve aynı amaç devam ettiğinden, ülke de kalkınamayacak, kurumlar da ülkeye hizmet eder hale gelemeyecektir.

Az gelişmiş ülkenin gelişme sürecine geçebilmesi için metropol ile olan

67 Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System I Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press Inc., California, 1974.

68 Johan Galtung, "A Structural Theory of Imperialism", *Journal of Peace Research*, 1971, ss.81-117.

69 Andre Gunder Frank, "The Development of Underdevelopment", *Dependence and Underdevelopment*, James D. Cockcroft, Andre Gunder Frank and Dale Johnson (eds.), Anchor Books, New York, 1972.

70 Andrew Jones, *Globalization. Key Thinkers*, Polity Press, Cambridge, 2010, ss.21-22.

71 Samir Amin, *Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme*, Işık Soner (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993, s. 12.

bağlarını gevşetmesi gerekmektedir. Bunu kendisi yapamayacağından, metropol devleti buna mecbur eden şartlar bulunmalıdır. İki dünya savaşı arasındaki savaş ve ekonomik bunalım dönemi az gelişmiş ülkelerin gelişme sürecine girmelerine sahne olmuştur. Savaş sona erdikten sonra ne zaman ki dış bağlar kurulmuştur, az gelişmişlik yeniden yaygınlaşmaya başlamıştır.⁷²

Sömürgeci emperyalist güçler sömürge halklarını çeşitli şekillerde soymuştur. Ucuz toprak, ucuz işçi, ucuz hammadde kaynaklarına sahip olmuşlardır. Aynı zamanda pazarı tekelci sistemle kontrol altında tutabilmiş, çiftçilere ürünlerinin karşılığı olandan çok daha düşük ödeme yapmışlardır. Sonuçta sömürge halkları, sahip olduklarını ucuza satmak, fakat ihtiyaçlarını sömürgecilerin sağladığı şekilde pahalı satın almak zorunda kalmışlardır.⁷³ Sanayileşmeyi de engellediklerinden hammaddeyi satın, aynı alıcıdan aynı hammaddenin işlenmişini satın almak zorunda kalmışlardır.⁷⁴ Asıl önemli soru, sömürgeciliğin insanları nasıl etkilemiş olduğudur. Ağır yoksulluk, kötü sağlık, kötü konut, cehalet, eğitimsizlik, yetersiz beslenme gibi sorunlar insanlık suçu olarak görülebilir.⁷⁵ Sömürgeciliğin ekonomik temelini oluşturan bu sistem, bugün de dolaylı ve üstü kapalı olarak sürdürülmektedir.

Yeni-sömürgeciliğin temelinde bulunan sorunlardan birinin kapitalizm olduğu ileri sürülür. Nitekim sömürgeciliğe karşı duruş, kapitalizm karşıtlığını da büyük ölçüde içermektedir. Gramsci, büyük dünya gücüne karşı oluşturulacak olan hegemonya-karşıtı blokun (*counter-hegemonic bloc*) kapitalist karşıtı güçlerden kurulu olması gerektiğini savunur.⁷⁶ Sömürü ile kapitalizm arasında her zaman bir ilişki olmuştur. Geri kalmışlığın, kapitalizmden bağımsız bir olgu değil, aksine tam da kapitalizmin merkezinde bulunduğu ileri sürülmektedir.⁷⁷ Amin'in de savunduğu gibi, kapitalizm, her zaman merkez-çevre ilişkilerinin kendiliğinden üretilmesine neden olan dünya sistemi olagelmıştır.⁷⁸ Fanon, yeni-sömürgeciliğin kapitalizm maskesi altında saklandığını savunmuştur.⁷⁹ Her ne kadar ilişki ekonomi üzerine kurulu olsa da sonuç siyasi kontroldür.

72 A.G. Frank, *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, MR, 1967; A.G. Frank, *Latin America: Underdevelopment or Revolution*, MR, 1969'dan aktaran Haldun Güllalp, *Yeni Emperyalizm Teorilerinin Eleştirisi*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1979, s.80.

73 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.16.

74 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, ss. 18-19.

75 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.21.

76 Antonio Gramsci, *Selection from the Prison Notebooks*, Q. Hoare and G. Nowell Smith (derleyen ve çevirenler) Lawrence & Wishart, London, 1971, s.259.

77 Patrick Wolfe, "The World of History and the World-as-History", *Decolonization Perspectives from Now and Then*, Prasenjit Duara (ed.), Routledge, New York, 2008, s.104.

78 Samir Amin, *Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme*, Işık Soner (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993, s.11.

79 Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, Şen Süer (çev.), Versus, İstanbul, 2007, s.153.

Kapitalistler, risk düzeyini asgari seviyeye düşürmek ve kendilerini korumak istediklerinden, ancak belirli kuralların uygulandığı ortamlarda çalışabilirler. Kapitalistin tercihi, piyasa kurallarının uygulandığı ve kanunlarla güvence altına alındığı burjuva devletidir.⁸⁰ Kapitalist ve gelişmiş ülkeler, geri kalmış olanların gelişebilmeleri için tek çarenin serbest piyasa ekonomisine geçmeleri olduğu konusunda ısrar etmektedirler. Bu şekilde fakir ile zengin ülkeler arasında serbest ticaret gerçekleşebilecektir, çünkü geliştirmekte olan ülkeler de serbest piyasa kurallarını kabul ederek kapitalistler için uygun ortamı hazırlamış olacaklardır. Ne var ki, “serbest” denilen ticaret o kadar da serbest olmayacak, çünkü eşit şekilde gerçekleşmeyecektir. Bunun nedeni, zengin ülkelerden fakir olanlara yapılacak ticarete neredeyse tüm engeller kaldırılırken, fakirden zengine yapılacak ticarete engeller, en azından kısmen, devam edecektir. Bu düzen, tam bir “yeni-sömürgeci sömürü” düzenidir.

ABD ve AB, geliştirmekte olan büyük ülkelere pazarlarını açmaları için baskı yaparlarken, aynı zamanda geliştirmekte olan küçük ülkelerle de ikili anlaşmalar yaparak global liberalleşme çarkının dönmesini güvence altına almaya çalışmaktadırlar.⁸¹ Afrika ülkeleri ise AB'nin ticaret anlaşmaları karşılığında elde edecekleri müdahale girişimlerine veya kendi deyişleriyle “baskı taktiklerine”⁸² direnmektedirler.

Global liberalleşme sisteminin aktörleri sadece büyük devletler değil, aynı zamanda uluslararası örgütlerdir. IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar borç para vermek için bazı şartlar aramaktadır. Bunların arasında özelleştirme vardır. Özelleştirme veya liberal piyasa ekonomisi gibi kavramlar müstakil olarak olumsuz anlamlar ifade etmemekle birlikte, bu uygulamalara hazır olmayan bölgelerde kötü sonuçlara sebep olduğundan olumsuz, hatta tehlikeli anlamlara gelebilmektedir. Nispeten daha fazla gelişmiş toplumlar serbest piyasa ekonomisinden memnun olabilmektedirler, bunun nedeni bu toplumların belirli aşamalardan geçerek bu noktaya ulaşmasıdır. Afrika ülkelerinin ekonomik yapıları bu aşamalardan geçmediği için serbest piyasa veya özelleştirmeler ile büyük zarar görecektir bir yapıdadır. Bu durumda tek kazanç sağlayacak olanlar, bu piyasanın içinde olan yabancı şirketler olacaktır.

Serbest ticaret; zaten ticaret, üretim, hizmet ve finans alanlarına hâkim olan ve gelişmiş kapitalist ülkelerde üslenmiş olan güçlerin zenginleşebilecekleri başlıca araç haline gelmiştir. Bunun için ilk olarak, dünya çapında

80 David Harvey, *The New Imperialism*, Oxford University Press, New York, 2005, ss.90,91.

81 Jean Frédéric Morin, “Dancing with Brazil, South Africa, India and China: Large Developing Countries and Bilateralism”, *Idées pour le Débat*, Iddri, 02/2008, s.3.

82 Leigh Phillips, “Frustrated with EU ‘Pressure Tactics’, Africa Ready to Walk away from Trade Talks”, *EU Observer*, 26.11.2010.

83 David Harvey, *The New Imperialism*, Oxford University Press, New York, 2005, s.181.

piyasaların liberalizasyonunun, özellikle de ABD ve bir dereceye kadar da Avrupa tarafından desteklenen Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar eliyle, kabul ettirilmesi gerekmiştir. Ticaret engellerini kaldırmayarak pazarlarını bu ülkelere açmayan ülkelerin diğer piyasalara girişlerine izin verilmeyecektir.⁸³ Öte yandan emperyalizmin pasif destekleyicisi olmaya itiraz edenler için her zaman bir tehlike söz konusudur.⁸⁴ Bir devlet, “iyi bir iş ortamı” sağlanması yolunda, neo-liberal devletlerle işbirliği yapmayı reddettiğinde, o devlet “başarısız” ya da “serseri” olarak adlandırılma riskini göze almak durumundadır. Sonuç, emperyalizmin neo-liberal biçimlerinin yükselmesidir.⁸⁵

Bugünkü dünya ekonomi sisteminin içinde işlenen suçlardan bir diğeri, kölelik sistemidir. Günümüzde köle ticareti artık kalmamış gibi görünmekle birlikte insan kaçakçılığı, kaçak işçiler, çocuk ticareti de köleliğin türleridir. Kölelik yasaklanmış olmasına rağmen, bugün sayıları milyonlarla ifade edilecek kadar çok köle olduğu bilinmektedir. Her ne kadar kölelik bir insanlık suçu olarak kabul edilmiş ve kanunlarla yasaklanmış olsa da, yeni-sömürgeciliğe benzer şekilde, köleliği de tespit etmek zordur. Kölelik, karşılığı ödenmeden, zorla çalıştırma, emek sömürüsü olarak tanımlanıyorsa, bugün dünyada milyonlarca insanın çok düşük ücretlerle, çok uzun saatler boyunca, evrensel yasalara aykırı olarak çalıştırıldıkları bilinmektedir. Ancak klasik kölelikten ayırımını yapmak kolay değildir, çünkü bu kişiler az da olsa belli bir ücret almaktadırlar. Diğer taraftan her zaman zorla alıkonma durumu bulunmamaktadır; bu kişiler çalışmama seçeneğini tercih edebilirler, ancak bu durumda diğer seçenekleri parasızlıktan ve açlıktan ölmek olabilecektir.

Geri kalmışlık sadece ekonomi alanında değil, siyasi ve sosyal alanlarda da, kimi zaman, dışarıdan kontrol edilmiştir. Örneğin sömürge gücü tarafından belirlenen yasalar demokrasiyi sınırlandırmaya yönelik olmuştur. Grev, işçi sendikası, siyasi parti, tenkit, yerel gazete yasak ya da sınırlı olmuştur. Muhalif (sömürgeciye muhalif) siyasi liderler tutuklanmış, engellenmiştir.⁸⁶

Sömürge güçleri ekonomik ve siyasi kontrolü sağlamak için diğer ülkelerin bağımsızlıklarını da sınırlandırma girişiminde bulunurlar. Uluslararası hukukun temel ilkeleri arasında devletlerin eşit egemenliği anlayışı bulunmaktadır. Bu ilke, her egemen devletin aynı derecede bağımsız olduğunu ve birbirlerinin işlerine müdahale etme haklarının bulunmadığını ifade eder. Sömürgecilik sona erdikten kısa süre sonra Batılı güçler Orta Doğu, Asya, Latin Amerika ve özellikle de Afrika ülkelerindeki diktatörlerle işbirliğine başlamışlardır. Amaç, sömürge güçlerinin egemenliklerini dolaylı şekilde sürdürmek olmuştur. Afrika, küçük ve zayıf çok sayıda ülkeye

84 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.119.

85 David Harvey, *The New Imperialism*, Oxford University Press, New York, 2005, s.184.

86 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.15.

bölünmüş yapısı nedeniyle bu uygulama için müsait bir bölge olmuştur. Afrika ülkelerinin “bağımsızlıklarını” elde etmelerinden sonra Batılı ülkeler buralarda kendilerine işbirlikçi bulmakta ve onları kendi çıkarları için kullanmak üzere birer kuklaya çevirmekte zorlanmamışlardır. Sömürge güçlerinin başlıca siyasi hedefinin, yeni sömürgelerindeki kilit isimleri etki altına almak olduğu düşünüldüğünde,⁸⁷ ortaya “bağımsız olduğunu zanneden” ülkeler grubu çıkmaktadır.

Kontrol altına alma amaçlı müdahalelerin yanı sıra ekonomik çıkar sağlama amaçlı müdahalelerden de bahsetmek gerekir. Wikileaks belgelerinin doğru olduğu kabul edilirse, Shell’in Nijerya hükümeti içinde çalışan kendi adamları olduğu iddiası önemlidir. Nijerya basını bu durumu “sızma” olarak ifade etmiştir. Bu belgelerde, Çin ve Rus firmalarının da girdiği petrol arama ihalelerinde oynanan oyunlar şu cümle ile açıklanmaktadır: “Nijerya hükümeti Shell’in ilgili tüm bakanlıklara adamlarını yerleştirdiği ve Shell’in nihayetinde bakanlıklarda yapılan her şeye ulaşma imkânının bulunduğu unutmaktadır”.⁸⁸

Batı’nın müdahaleciliği uluslararası hukuka aykırı bir uygulama olmanın dışında, gelişmekte olan ülkelerin gelişme düzeylerini de olumsuz yönde etkileyen bir eylemdir. Birçok gelişmekte olan ülke, müdahalecilik konusunda Batı’ya tepki göstermektedir. ABD ile Avrupa’nın Afrika’daki varlıklarının azalarak, yerini Çin’e bırakmasının temelinde Çin’in diğer güçlerden farklı olarak müdahaleci bir tutumunun olmaması vardır. Çin ve Afrika ülkeleri uluslararası düzenin Batı hâkimiyetinde olduğunu, üstelik bu sistemin zayıf ve küçük ülkeler için âdil olmayan unsurlara sahip olduğu konusunda hemfikirdir.⁸⁹

Sömürgeciliğin insanlık suçu olarak görülmesi gerektiğinin sebebi, “milyonlarca insanın tanrılarından, inançlarından, topraklarından, alışkanlıklarından, yaşamlarından, danstan, bilgelikten koparılması”⁹⁰ ise eğer, bu bir kültürel soykırımdır. Kültürel soykırım suç olarak kabul edilirse, yeni-sömürgecilikte de aynı suçun devam ettiği ileri sürülebilir. Yeni-sömürgecilikte “yerli malı” kavramına yer verilmemektedir. Modern Afrika’nın düşünce biçimi, tarihi ve felsefesi Avrupa tarafından yapılmıştır. “İlkel Afrikalı” kavramını icat eden Batılı güçler, sömürgelerini aynı zamanda entelektüel sömürgeleştirme sürecinden de geçirmişlerdir.

87 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.71.

88 Scott Baldauf, “WikiLeaks Documents Roil Nigeria, Kenya, and South Africa”, 9.12.2010; <http://www.csmonitor.com/World/Africa/Africa-Monitor/2010/1209/WikiLeaks-documents-roil-Nigeria-Kenya-and-South-Africa>

89 He Wenping, “The Balancing Act of China’s Africa Policy”, *China Security*, Vol. 3, No. 3, Summer 2007, s.31.

90 Aimé Césaire, *Barbar Batı Sömürgecilik Üzerine Söylev*, Güneş Ayas (derleyen ve çeviren), Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007, s.76.

“Afrikalılar İslamiyet’i ve Hıristiyanlığı kabul etmeden önce de düşünüyorlar mıydı, düşünüyorlardıysa ne düşünüyorlardı” şeklinde tartışmalar Batı dünyası tarafından zaman zaman yapılmıştır. İddialar arasında sömürge öncesinde bir Afrika düşüncesinin olmadığı bulunsa da, belli bir tahribatın ve kesintinin yaşandığı bir gerçektir.⁹¹

Benzer düzen yeni-sömürgecilik içinde de sürmektedir. Kültürel olarak etki altına almanın, ekonomik ve siyasi kontrolü de kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Uluslararası bir şirketin CEO’su olan Rothkopf Amerikan emperyalizmini şu sözlerle savunmaktadır:

*“Eğer dünya tek bir ortak dile doğru ilerliyorsa bu dilin İngilizce olmasının sağlanması, ortak telekomünikasyona gidiyorsa bunun güvenlik ve kalite standartlarının Amerikan olmasının sağlanması, eğer dünya televizyon, radyo ve müzikle birbirine bağlanacaksa bunun programlanmasının Amerikan olmasının sağlanması, eğer ortak değerler geliyorsa bu değerlerin Amerikalılar için uygun olmasının sağlanması ABD’nin ekonomik ve siyasi çıkarıdır”.*⁹²

Kültürel, siyasi ya da ekonomik olarak etki altına almanın kolay yollarından biri, zayıf ülkelerin güçlü - ve sömürgeci - ülkelere bağımlılıklarının sürdürülmesinin sağlanmasıdır. Büyük ülkelerle, uluslararası kuruluşların mali yardım programları yeni-sömürgeciliğin bir yolu olarak sıklıkla eleştirilmektedir. Eleştirilerin başlıca nedeni, zengin ülkelerin sadece kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için çeşitli koşullar ve politikalar empoze ettiği bir sömürge aracı olarak görülmesidir. İşte bu koşullar ve politikalar, gelişmekte olan ülkelerin geri kalmışlık sebepleri arasında görülmektedir. “Örtülü” dış müdahaleler ya da “gizli” müdahaleler olarak görülen mali yardımlar, en fazla IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği (AB) ve ABD eliyle yapılmaktadır.

Mali yardımlarla sömürgecilik arasındaki bağlantı, ABD’nin askerî üslerinin bulunduğu ülkelere yaptığı yardımların diğer ülkelere kıyasla çok daha fazla olmasında görülebilir. Amerikan Başkanı Eisenhower’a yazdığı iddia edilen gizli mektupta Nelson Rockefeller’in, ABD’nin, ekonomik yardımları diğer ülkeleri askerî anlaşmaları imzalamaları için zorlamak amacıyla kullanmasını önerdiği ileri sürülmektedir. Mektubun CIA tarafından bir “kara propaganda aracı” olarak görüldüğünü ve gerçek olmadığını savunulduğunu da belirtmek gerekir.⁹³

91 V.Y. Mudimbe, *The Invention of Africa. Gnosis, Philosophy, and the Order of Knowledge*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1988.

92 D. Rothkopf, “In Praise of Cultural Imperialism? Effects of Globalization on Culture”, *Foreign Policy*, 22.06.1997.

93 CIA resmî web sitesi; https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol5no1/html/v05i1a03p_0001.htm

Mali yardımlarla sömürgecilik arasındaki ilişkiyi daha somut bir şekilde gösteren bir diğer kanıt, dış yardımlara en fazla bağımlı olanların eskiden sömürge olan ülkeler olmasıdır.⁹⁴ Sömürge geçmişi varlığı, mali yardımların yönünü etkileyen önemli bir etmendir, çünkü uzun sömürge geçmişi olan ülkeler, sömürge geçmişi olmayanlara göre yüzde 72 daha fazla yardım almaktadırlar.⁹⁵

Mali yardımların bir tür yeni-sömürgecilik olduğu yönündeki görüşlere bakıldığında iki temel sorun olduğu görülmektedir: mali yardımların ekonomi ve bağımlılık üzerindeki etkisi ve ikinci olarak da, öne sürülen koşullar. Kırılğan ekonomilere sahip, Afrika gibi ülkeler; pazarlarını serbest piyasa ekonomisine dönüştürme, yardımı yapanlara pazarlarını açma, demokratikleşme (çok partili sistem, seçimler, azınlık hakları) gibi koşullar ile söz konusu yardımları alabilmektedirler. Ne serbest pazar ne de azınlık hakları gibi yeniliklere hazır olmayan ülkeler için bu tür koşulların yerine getirilmesi, yerli ekonominin çökmesi, iç savaş ve bölünme gibi felaketlerle sonuçlanmaktadır. Örneğin 1960'lı yıllarda mali yardım koşulları arasında tarım ve kalkınma politikalarının değiştirilmesi yer almıştır. Johnson yönetimi Hindistan üzerinde tarım politikalarını değiştirmesi için baskı yapmış, ancak Vietnam Savaşı için bu ülkeden destek alamamıştır.⁹⁶

İlginç bir şekilde, mali yardım koşulları arasında bulunan demokratikleşme ve özgürleşme ilkeleri, kimi zaman “empyralist” devletlerin aleyhine dönebilmektedir. Demokratikleşme ve özgürleşmeyi benimseyerek ve kendi içlerine sindirerek, gerçekten uygulayabilen (çok az sayıda) toplumlar, özgürleşme sürecini, sömürgeci devletlerin öngördüğü şekilde değil, kendi toplumlarına uygun şekilde gerçekleştirmektedirler. Bu durumda, özgürleşme, sadece içeride değil, kontrol eden ülkelere yönelik de olabilmektedir. Bu duruma en belirgin örnek, ABD ile Latin Amerika'daki bazı devletler arasındaki değişen ilişkilerde görülebilir. Washington, Latin Amerika ülkelerinin askerî yönetimden demokrasiye geçmesi nedeniyle, bu bölgedeki ülkelere eskisi kadar müdahalede bulunamamaktadır.⁹⁷

Zayıf ülkelerin ekonomik ve siyasi krizlere “sokulması” bir tür “yok etme” olarak görülmeli midir? Veya Afrika ülkelerinin ödeyemeyecekleri bilinerek faizli borç batağına sürüklenmeleri bir tür sahtekârlık ve dolayısıyla suç olarak değerlendirilebilir mi?

94 Thomas W. Donovan, “Jurisdictional Relationships Between Nations and their Former Colonies”, *Across Borders International Law Journal*, Vol. II, Autumn 2003.

95 Roland Rich, *Democratic Conditionality in Development Assistance*, Centre for Democratic Institutions, Australian National University; <http://dspace.anu.edu.au/bitstream/1885/41813/3/Richpaper.pdf>

96 Raymond F. Hopkins, “Reform in the International Food Aid Regime: The Role of Consensual Knowledge”, *Knowledge, Power, and International Policy Coordination*, Peter M. Haas (ed.), University of South Carolina Press, Columbia, 1997, s.261.

97 Daniel P. Erikson, “Requiem for the Monroe Doctrine”, *Current History*, February 2008, s.60.

Eski sömürgelerin büyük çoğunluğu, bağımsızlık sonrasında yönetim konusunda sorunlar yaşamıştır. Bu devletlerin çoğunun bugün de kendilerini yönetme konusundaki sorunları devam etmektedir. Davetsiz bir şekilde topraklarına gelip onları kendi geçmişlerinden koparan Batılılar bugün onlara rehberlik etmek için pek çaba göstermemektedirler.⁹⁸ Bu sorudan yola çıkarak Afrika'nın "tarafsız" bir yeni-sömürgeciliğe ihtiyacı olduğunu savunan görüşler vardır. Bir tür "yeniden White Man's Burden"⁹⁹ olarak değerlendirilebileceğimiz bu düşüncede eski sömürgelere "el atılması" bir sorumluluk olarak görülmektedir. Üstelik bu sefer sömürgeye geri dönüş için eskiden kalma, yeterli kültürel bağlantılar da bulunmaktadır.¹⁰⁰ Bu noktada yardım bahanesiyle müdahale ya da kontrol altına alma söz konusu olabilmektedir.

"White Man's Burden" düşüncesi ile birlikte köle ticareti ve sömürgecilik düşünüldüğünde, bugünkü yabancı düşmanlığının temellerini görmek mümkündür. Eskiden "insanlık dışı" ya da "alt-insan" olarak görülen varlıkların, bugün, "white man" ile eşit statüde bulunmaları ve eşit yaşam talepleri eskinin "efendileri" tarafından kabul edilebilir görülmemektedir. Her ne kadar sömürge halkları, geri kalmışlıklarını sömürge dönemine bağlasalar da, sömürge haline gelmeden önce de geri kalmış oldukları, hatta askerî ve teknik açıdan savaşma yeteneğine sahip olmaları nedeniyle sömürgeleştirilmeye göz yumdukları düşünülmektedir.¹⁰¹ Bu görüşe göre, Avrupalılar, doğaları buna eğilimli olduğu için dünyayı fethetmiş, Avrupalı olmayanları ise doğaları mahkûm ettiği için sömürgeleştirilmişlerdir. Sömürgeciliğin temelindeki ırkçılık¹⁰² bu fikirlerle açıkça görülmektedir.

Ulusların uygarlık düzeyinin manevi ürünlerle değil, teknik düzeyde ölçülmesi sonucu, Avrupalılar kendi uygarlıklarını "tek" olarak görmüşlerdir. Bu zihniyetin hâlâ varlığını koruduğu zaman zaman görülmektedir. Batı'nın sömürgeci düşüncesinde, öteki uluslar tarım ve zanaat uygarlığı seviyesinde kaldıklarına ve teknolojiden uzak olduklarına göre ancak barbar olabilirlerdi. O halde boyunduruk altına alınmaya müstahak insanlardı.¹⁰³ Nitekim "üçüncü dünya", "az gelişmiş", "geri

98 V.G.Kiernan, *Imperialism and its Contradictions*, Harvey J.Kaye (edited and introduced), Routledge, London and New York, 1995, s.140.

99 White Man's Burden ya da "Beyaz Adamın Yüğü"; "gelişmemiş", "aşağı düzeyde", medeniyetten uzak olan insanların boyunduruk altına alınarak beyazların değerleri ile tanıştırılması, beyazların sorumluluğu olarak görülmektedir. "Burden" kelimesinin seçilmesinde "sorumluluk" anlamının yanı sıra "yük", "zorunluluk" gibi anlamlara da sahip olması belki de tesadüf değildir. Burada sanki, beyazlar için de çok zor olan, hatta külfet olarak görülen "medenileştirme" eylemi, içinde beyazlar için hiçbir avantajı bulunmayan, ahlaki bir sorumluluk gibi bir çağrışımı yapması sağlanmış olabilir.

100 William Pfaff, "A New Colonialism? Europe Must Go Back into Africa", *Foreign Affairs*, Vol. 74, No. 1, January-February 1995, ss.2-6.

101 Albert Memmi, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996, s.41.

102 Albert Memmi, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996, s.107.

103 Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, Kitap Deyince Yayınları, İstanbul, 2000, s.17.

kalmış”, “medeniyetten uzak” gibi kavramları yaratanlar, Avrupalılar olmuştur.

Sömürgecilik ideolojisinin temelinde oryantalizm söylemi vardır. Orient’in Batı tarafından ifade edilme biçimi, Said’e göre, “Avrupalılar ve diğerleri” şeklinde bir ikilik yaratmıştır ki, bu da, “Avrupa kültürü” düşüncesinin oluşmasına temel hazırlamıştır. Avrupa kültürünün varlığı, başka topraklarda Avrupa egemenliğini sürdürmek için temel olarak görülmüştür. Said, Avrupalı olmayanlarla ilgili bilginin, onların üzerinde güç kullanmak için nasıl bir sebebe dönüştüğünü göstermeye çalışmıştır¹⁰⁴ Daha önce sömürgeciliği besleyen “üstün Batılı” görüşleri, bugün de yeni-sömürgeciliği beslemekte, yeni-sömürgeci hareketleri temize çıkarmaktadır.

Yeni-Sömürgeciliğin Suç Sayılmasını Zorlaştıran Noktalar

Sömürgecilik herkes tarafından olmasa da, bir insanlık suçu olarak kabul edilmekte, ancak yeni-sömürgecilik Marxist, anti-kapitalist, globalleşme karşıtı gruplar dışında eleştiri konusu yapılmamaktadır. Yeni-sömürgecilik, sömürgeciliğin devamı bir süreç olarak düşünüldüğünde zaten sömürgecilik için geçerli olan tüm suçlamalar da aynı şekilde yeni-sömürgecilik için de geçerli olacaktır. Ancak ikisi farklı süreçler olarak görülürse, sömürgecilik için geçerli olan eleştiriler yeni-sömürgecilik için de aynı şekilde geçerli olmayabilecektir.

Sömürgeciliğin verdiği zararlara sadece yapısal olarak değil, insanî olarak da bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda yeni-sömürgeciliğin verdiği zararlar ağırlıklı olarak yapısal kaldığından insanî boyut gözden kaçmaktadır. Ancak insanların sömürülmesi dolaylı da olsa mevcuttur. İnsanların çektiği acıların dolaylı ya da üstü kapalı bir şekilde gerçekleşmesi, yeni-sömürgeciliğin bir insanlık suçu olarak kabul edilmesini zorlaştırmaktadır. Yerel ekonomilerin küreselleşmeden ve liberalizmden zarar görmesi, uluslararası işbirlikleri, koşullara dayalı mali yardımlar, karşılıklı bağımlılık, serbest piyasa ekonomisi, demokrasi, insan hakları, ortaklık gibi kavramlar yeniden sömürgeleştirmenin örtüsü olarak algılanmaktadır.

Durumu daha da güçleştiren, bugünün sömürgeciliğinin, klasik sömürgecilikte olduğu gibi, her zaman zor kullanılarak gerçekleşmemesidir. Batı dışı dünyanın Batı medeniyetini çekici bulması ve özenmesi ile gerçekleşen bir “hâkimiyet kabulü” söz konusu olabilmektedir. Bu durumda, ortada sömürgeleşmek isteyen bir ülke varsa, hâlâ sömürgeleştirme suçundan bahsetmek mümkün müdür? Benzer şekilde işbirliği de, yukarıda belirtildiği gibi, yeni-sömürgeciliğin başlıca unsurlarından biridir, çünkü bu

104 Edward Said, *Orientalism*, Penguin Books, London, 1985.

yeni tip sömürgeciliğin en önemli özelliği, Batı kontrolünü “zorlama olmaksızın” kabul etmektir. Sonuç olarak, yaygın bir kanı, sömürgecilik sona erdikten sonra, kolektif sömürgeciliğin, geleneksel emperyal sömürgeciliğin yerini aldığı yönündedir.¹⁰⁵

Yeni-sömürgeciliğin gönüllü olarak kabul edilmesi, onu bir suç olmaktan çıkarıyor olabilir. Ancak, önemli bir nokta, kimin gönlü ile yapıldığıdır. Genellikle, halkın değil, halkın seçtiği liderin de değil, yine sömürgecilerin girişimiyle getirilen diktatörün gönlü ile kabul edilmektedir.

Yeni-sömürgeciliğin sömürgecilikten farklı olarak gönüllü olması ya da kendisini fark ettirmemesi bir sonuca daha sebep olmaktadır. Böyle bir ortamda direnişten bahsetmek mümkün değildir. Direniş olmayınca, kurtuluş da söz konusu olmayacaktır. Öte yandan, sömürgeci düzende olduğu gibi yeni-sömürgecilikte de, sömürülen ülkelere yardımlar, yatırımlar, destekler yapılmaktadır. Bu şekilde, sömürünün olumsuz yönleri olumlu taraflarıyla dengelenmektedir. Her ikisinde de bir insanlık suçu olsa da, yeni-sömürgeciliğin insanlığa karşı suçlar sınıfına dâhil edilmesi bugün ve yakın gelecekte güç görünmektedir. Ahlakî açıdan bakıldığında, yeni-sömürgeciliğin klasik sisteme göre, üstü kapalı, dolaylı yolları kullanması sebebiyle ahlakî olmaktan daha uzak olduğu söylenebilir.

Uluslararası hukuk alanında yaklaşıldığında, yeni-sömürgeciliğin suç olarak kabul edilmesi daha da zorlaşmaktadır. BM, sömürgeciliği, 1969 yılında yürürlüğe giren Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme¹⁰⁶ ile kınamaktadır. 1960 tarihli ve 1514 sayılı karara atıfta bulunarak sömürgecilik ile birlikte her türlü ırk ayrımcılığının koşulsuz olarak sona erdirilmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir.

1960 yılında kabul edilen Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine Dair Bildirge¹⁰⁷ sömürgecilik ve özellikle de sonrası açısından önemlidir. Bu bildirgede; “halkların yabancılar tarafından kendilerine boyun eğdirilmesi, egemenlik altına alınması, sömürülmesi temel insan haklarının inkârı anlamına gelmektedir ve bu da BM Sözleşmesi’ne aykırıdır”, “bütün halkların kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimlerini kendi karar verdikleri politikalarla gerçekleştirme hakkı bulunmaktadır”, “siyasi, ekonomik, toplumsal ya da eğitim alanlarında hazırlıksız olmaları, bu halkların bağımsızlıklarının geciktirilmesi için bir gerekçe olamaz”, “bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve ulusal birliğine yönelik kısmî veya bütünsel engel oluşturma amaçlı herhangi bir girişim BM Sözleşmesi ilkelerine aykırıdır” gibi sömürgecilik

105 Samir Amin, *Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme*, Işık Soner (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993, s.26.

106 International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

107 Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960.

dışında, sömürgeciliğe benzer eylemlerin de önü kesilmeye çalışılmıştır. Her Türlü Irk Ayırmacılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 7. maddesi bilhassa önemlidir. Tüm ülkelerin, diğer devletlerin içişlerine karışmama ilkesine uyması gerektiğinin belirtildiği madde, bağımsızlık sonrasını da güvence altına alma amaçlı düşünülmüş olmalıdır.

Hukuk çerçevesinde sömürgecilik için bir suç ve yasak söz konusu olmasına rağmen, yeni-sömürgecilik için böyle bir durum bulunmamaktadır. Yeni-sömürgecilik kelimesinin bile bulunmadığı hukuk metinlerinde, sömürgeciliğin devamı ile ilgili çeşitli tedbirlere yer verilmiştir. Ancak, yeni-sömürgecilik kapsamında yapılan uygulamaların, yukarıda da belirtildiği gibi, üstü kapalı, dolaylı ya da gönüllü olması gibi nedenler sonucunda kanıtlanması zor görünmektedir. Hukuk çerçevesinde sömürgecilik yasaklanmasına rağmen, yeni-sömürgecilik ile ilgili ne bir tanımlama, ne yasaklama bulunmaktadır. Yeni-sömürgecilerin eylemlerinin hukuka aykırı olarak tespit edilmesi, bugün için neredeyse imkânsız görünmektedir.

SÖMÜRGENİN SÖMÜRGEÇİ OLMASI

Wallerstein'in dünya ekonomisi sistemindeki merkez, çevre ve yarı-çevre sınıflandırmasında, dengeyi sağlaması ve hareketli olması nedeniyle yarı-çevrenin ayrı bir önemi vardır. Yarı-çevrede bulunan ülkeler merkez tarafından sömürülürken kendileri de çevreyi sömürmektedirler. Üstelik bu ülkelerin çevre ülkeleri arasına girme ihtimalleri de bulunmaktadır. Yeni-sömürgecilik döneminin sömürülenleri arasında eskiden sömürülenlerin olup olmadığı, henüz yaygın olmayan, yeni, ancak önemli bir tartışma konusudur.

Global güçlerin gelişmekte olan ülkelere yönelik müdahalesi, sadece iç işleri ile sınırlı olmamaktadır. Bu ülkelerin uluslararası arenada da "izin verilen" sınırlar içinde kalmaları istenmekte; ilişki kuracakları ya da kurmayacakları ülkeler, hangi uluslararası örgütlere ne düzeyde katılım sağlayacakları büyük güçler tarafından belirlenmektedir. Ancak bu düzene başkaldırma cesaretini gösteren bazı ülkeler dış politika alanlarını genişletmeye çalışmakta, kendi sınırlarını kendileri tayin etmektedirler. Böylece, kendi bölgelerinin dışına çıkarak uzak bölge ülkeleri ile de ilişkiler kurmaktadır. Bu girişim, bir bakıma, sömürülmekte veya kontrol edilmekte olan ülkelerin kendi aralarında güç birliği yaparak mevcut dünya düzenine karşı cephe almayı amaçlamaktadır. Örneğin Venezüella ile İran, Çin ile pek çok Afrika ülkesi arasında yakın işbirliği bulunmaktadır. Sadece ticaret ile sınırlı kalmayan bu ilişkilerde çok-kutuplu bir dünya düzeninin desteklenmesine hizmet etmek de bulunmaktadır.

Bu noktada tartışılması gereken, dünyadaki sömürü düzenine karşı direnmek için güç birliği yapmış olan ülkeler arasında da benzer bir sömürü düzeninin kurulma olasılığının ne olduğudur. Sömürülmekte olan ve direnişte olan ülkelerin tamamı aynı düzeyde güce sahip değildir. Çin, Hindistan veya Brezilya kadar Ermenistan veya Somali de Batı dışında kalan “geri kalmış” ülkelerdendir. Eğer, “sadece eşitler arasında ise bir işbirliğinden söz edilebilir”¹⁰⁸ şeklindeki savı doğru kabul edersek, sömürgecilikle mücadele içine giren ülkelerin kendi aralarında geliştirmeye çalıştıkları işbirliği sürecine de şüphe ile yaklaşmak gerekmektedir. Bu iddia, Batı’nın hâkimiyetine, müdahalelerine ve kontrolüne karşı direnmek için bir arada bulunan Batı dışı ülkelerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin Batı tipi sömürgecilikten farklı olmayacağını düşündürmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler arasındaki güç uçurumu düşünüldüğünde yeniden sömürgeleş(tir)me olasılığının varlığı da kabul edilebilir. Eğer farklı güçteki ülkeler arasındaki işbirliği iki tarafa da eşit şekilde fayda sağlamıyorsa, o zaman bir tür hegemonya ilişkisinden bahsedilebilir. Her ne kadar sömürgeci dünya düzenine meydan okumak üzere yola çıkılsa da, diğerlerine göre daha güçlü olan ve hırsı bulunan bazı eski-sömürge ülkelerinin kendilerinin birer sömürge gücüne dönüşmeleri mümkün kabul edilmelidir.

Hindistan ile Çin, dünyanın en hızlı büyüyen ülkelerindendir. Her iki ülke de çok hızlı modernleşen birer sanayiye ve alım gücü yükselmekte olan, büyüyen orta sınıfa sahiptir. Bu durumun sonucu; doğal kaynaklar, işlenmiş ürünler, imalat, gıda ve turizm için artan taleptir. Afrika, söz konusu mal ve hizmetleri Çin ile Hindistan tüketicileri ve şirketleri için ihraç etme kapasitesine sahiptir.¹⁰⁹ Bu iki ülkenin birleşimi öylesine güçlü olabilir ki, zaman zaman “Çindistan” (*Chindia*) terimi bile kullanılmaktadır. Her ikisi de bir dönem kontrol altında kalmış olan bu ülkelerden özellikle Çin’in, eski sömürgecilerin endişe edecekleri boyutta bir kontrol ve hâkimiyet alanı sağladığı düşünülmektedir.

Sarı Emperyalizm

Çin’in Afrika’daki varlığı sömürgecinin sömürgeleştirilmesi konusunda en fazla şüphe uyandıran örnek olarak görülmektedir. Çin’in emperyalist olduğu iddia edilen eğilimleri kimi zaman yeniden-sömürgeleşme olarak değerlendirilmektedir. Bugün Çin, ABD ve Fransa’dan sonra Afrika’nın üçüncü ticaret ortağıdır. Çin’in büyüyen ekonomisi nedeniyle hammadde kaynaklarına ihtiyacı olduğu düşünülebilse de, Çin’in yakın ilişkiler

108 Tavis D. Jules ve Michelle Morais de Sá e Silva, “How Different Disciplines have Approached South-South Cooperation and Transfer”, *Society for International Education Journal*, Vol.5, No.1, 2008, s.58.

109 Harry G. Broadman, *Africa’s Silk Road China and India’s New Economic Frontier*, World Bank, Washington, 2007, s.2.

kurduğu Afrika ülkelerinin tamamının zengin kaynaklara sahip olan ülkeler olmadığı belirtilmelidir.¹¹⁰ Çin'in Afrika ile ilişkileri, diğer bölgelerle olan ilişkilerinden farklıdır, çünkü Çin'in bu bölgedeki etkisi son zamanlardaki ekonomik büyümesi sonucu hammadde ihtiyacının artmasının değil, uzun yılların, yatırımlar, yardımlar, ticaret, kültürel ve teknik alışverişler gibi etkinliklerinin sonucudur.¹¹¹

Çin Afrika ülkelerinden hammadde almakta, bunları işlenmiş mal olarak aynı ülkelere satmaktadır. Bu, Batı'nın uygulamış olduğu sömürge yönteminin aynısıdır. Bu bağlamda Çin'in ilişkileri, yeni-emperyalist olarak değil, daha çok “eski-sömürgeci” şeklinde değerlendirilmelidir. Bazı Afrikalı örgütler Çin şirketlerinin bölgedeki ticari nüfuzunu ve orantısız ticaretini bu şekilde ifade etmektedirler.¹¹²

Afrika ülkelerinin yeniden sömürgeleşmekte olduğuna dair kuşkuları olmakla birlikte, AB'ye itiraz ederken Çin ile işbirliğini sürdürmelerinin nedeni Çin'in Batı'dan çok farklı olan kendine özgü işbirliği biçimidir. Çin'in farkı, mali yardımlar veya yatırımlar için koşullar öne sürmemesi ve bu ülkelerin içişlerine müdahale etmemesidir. Çin'in müdahale etmeyen politikaları – tıpkı Batılı yeni-sömürgeciler gibi – anti-demokratik ve otoriter rejimlerin tanınmasını da içermektedir. Çin, Afrika ülkelerinin kendi kalkınma yöntemlerini seçme haklarına saygı gösterir gibi bir görüntü sergilemektedir. Her ne kadar bu müdahalecilik-karşıtı politikaların temelinde Çin'in *mission civilisatrice* modelinden kaçınma isteği bulunmaktaysa da, bir diğer neden Afrika ülkelerine silah satanların başında Çin'in gelmesi de olabilir. Çin, hem bazı Afrika ülkelerinde silah fabrikalarına sahiptir, hem de bazı ülkelerle askerî mühimmat satış anlaşmaları vardır. Çin'in sömürgelerin çözülme süreci sırasında bu kıtadaki özgürleşme hareketlerine verdiği destek, silah dağıtımını da içermiştir. Artık bu ülkelerin tümü resmî bağlamda bağımsızlığına kavuştuğundan özgürlük mücadelesi kalmamıştır, fakat Çin'in silah satışı devam etmektedir. Bu durumda, bölgedeki çatışma ve iç savaşların, silah satışı konusunda Çin'in çıkarlarına uygun düştüğü ileri sürülebilir.

Çin'in müdahale etmemesinin bir başka sonucu ise, bu ülkelerin kendi kendilerine gelişme sağlayamamaları ve sürekli olarak Çin'e bağımlı kalmaları olabilecektir. Franz Fanon'un bu tür durumlar için söylediği sözlerini bu tezi savunmak için hatırlatabiliriz:

110 He Wenping, “The Balancing Act of China's Africa Policy”, *China Security*, Vol. 3, No. 3, Summer 2007, s.24.

111 D. Thompson, “China's Soft Power in Africa: From the Beijing Consensus to Health Diplomacy”, 2005; www.asiamedia.ucla.edu/article.asp

112 Dot Keet, *South-South Strategic Alternatives to the Global Economic System and Power Regime*, Transnational Institute, Rosgal S.A. Montevideo, Amsterdam, October 2006, s.36.

“Eğer bir köprü yapmak köprü yapımında çalışan insanların bilinç düzeyini yükseltmeyecekse o köprüyü yapmayın, bırakın insanlar nehirden yüzerek ya da kayıklarla geçsinler. Köprü bir topluma *deus ex machina* olarak getirilmemeli, aksine insanların kendi kas ve beyin çabalarının ürünü olmalıdır”.¹¹³

Batı, sadece verdiği borçların kullanım şekillerini takip etmekle kalmamakta, borçları da bilindiği gibi bazı şartlar altında vermektedir. Bu durumda, bazı alanlarda – ve Batı’ya tehdit oluşturmayacak biçimde – daha fazla demokrasi ve özgürlük sağlanabilmektedir. Çin ise, Batı’dan farklı olarak, Afrika ülkelerinin demokrasiye geçişinde hiçbir zaman rol sahibi olma yanlısı gibi görünmemiştir. Hatta kimi zaman, demokrasi ve özgürlük yanlısı “asiler” Çin’in otoriter liderlere sattığı silahlar ile bastırılmaktadır. Demokrasi, insan hakları ve diktatörler konusunda, görünürde, Avrupa ile Çin arasında büyük farklar vardır. AB, Zimbabwe Başkanı Mugabe için seyahat yasağı getirirken, Çin’li yetkililer aynı lider için “dünya barışına kendisini adanmış, büyük başarılarla sahip bir insan ve Çin halkının iyi dostu” demektedir.¹¹⁴

Çin, özellikle ABD yönetimindeki globalleşmeden ve mevcut tek kutuplu dünya düzeninden rahatsızlığını ve bunu değiştirme isteğini en fazla dile getiren ülkelerden biridir. Afrika ve diğer “üçüncü dünya” ülkelerine yaklaşımının temelinde “diğer” güçlerin birleşerek âdil ve yeni bir dünya düzeni getirilmesini savunmaktadır. Ancak, yine de Çin’in de Batı’lı güçler gibi sömürgeci düzen içine girmiş olduğu ve insanlığa karşı suç oluşturacak eylemlerde bulunduğu iddiaları dikkate alınmalıdır.

Örneğin Çin, geri kalmış ülkelerin ayağa kalkmasını istediğini dile getirmektedir. Ancak Çin’in bölgede yaptığı yatırımlar ve ticaret bu ülkelerin kalkınmasına ya da işsizlik sorununun çözülmesine katkıda bulunmak yerine, sadece Çin şirketlerine yarıyorsa o zaman bir tür sömürge düzeninden bahsedilebilir. Örneğin Afrikalı işsizler dururken Çin’den getirilen yüzlerce işçinin çalışması Afrika’daki işsizliğe yönelik çözüm getirmemektedir.¹¹⁵

Çin’in, bir dönem Afrika ülkelerinin sömürgeleikten kurtulmaları için verdikleri özgürlük savaşında destek vermesi, hiçbir zaman kendisinin sömürgeci olmayacağı anlamına gelmemektedir. Tarihte, toplulukları özgürleştirdikten sonra kendi sömürgesi haline getiren ülkeler var olmuştur. Örneğin İngiltere ile Fransa Osmanlı idaresindeki ayrılıkçı hareketleri destekleyip, Osmanlı’dan kurtulmalarını sağladıktan sonra, bu grupları

113 Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, Şen Süer (çev.), Versus, İstanbul, 2007, s.196.

114 D.Mure ve J.Reed, “China Hails Mugabe’s ‘Brilliant’ Diplomacy”, *Financial Times*, 27.7.2011; <http://news.ft.com/cms/s/c9fd6d06-fe4a-11d9-a289-00000e2511c8.html>

115 Chris Alden, *China in Africa*, Zed Books, London and New York, 2008, s.3.

kendi sömürge ya da mandaları haline getirmişlerdir. Benzer bir durum Rusya'nın yine Osmanlı yönetimindeki Ermenilere verdiği destekte görülmektedir. Ermenilere vaat edilen bağımsızlık hâlâ yine Rusya tarafından engellenmektedir. Benzer şekilde Cemil Aydın, Japonya'nın 1930'lu yıllarda emperyalist bir güç olarak hareket etmesinin en iyi yolunun, anti-emperyalist bir söylem kullanması olduğunu belirtmektedir.¹¹⁶ Franz Fanon'u bir kez daha hatırlamak gerekirse: “*sömürgeleştirilmiş halklar baskı altındadırlar ama her zaman kendileri baskı altına alan olmanın hayalini kurarlar*”.¹¹⁷

Öte yandan, Çin'in Afrika'yı sömürgeleştirmekte olduğu yönündeki iddiaları eski sömürgecilerin gerçekleştirdiği medya kampanyası olarak değerlendirmek de mümkündür. “Çin emperyalizmi”ne yönelik Batı kaynaklı eleştiriler geleneksel emperyalistlerin Afrika'nın kontrolünü kaybetmesinin bir sonucu olabilir. Batı için Çin'in Afrika'daki varlığının “tehlikeli” olarak değerlendirilmesi olağandır, çünkü Çin bu kıtada başka yabancı aktörlere yer bırakmamaktadır. Ne ABD ya da AB ne de IMF veya Dünya Bankası gibi örgütler bölgede etkili olabilmektedir. Doğru olarak kabul edersek, 2010 tarihli bir Wikileaks belgesinde ABD'nin Lagos-Nijerya'daki Afrika İşlerinden Sorumlu Müsteşarı, Çin'i “hiçbir manevi değere sahip olmayan, son derece saldırgan ve zararlı bir ekonomik rakip” şeklinde değerlendirmiş ve Çin'in Afrika'daki varlığının diğerlerinin iyiliği için değil, tamamen kendi için olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁸ Aslında Çin'in müdahaleci olmayan tavırları, Afrika ülkelerinin Batı'dan uzaklaşmasına neden olmuş, böylece Batı bu ülkeler üzerindeki kontrolünü kaybetmeye başlamıştır. Ayrıca Batı'nın artık risk almamak için ilgisini kaybetmiş olduğu bölgedeki boşluğun Çin tarafından doldurulduğunu ileri sürmek de mümkündür.

Afrika'da büyük ülkelerin rekabete girmesi bölgedeki zaten çoğu zayıf olan ülkelerin daha kötü durumlara düşmesine neden olabilecektir. Bir Afrika atasözü: “iki fil dövüşünce olan çimlere olur”¹¹⁹ şeklindedir. Çin'in Afrika'daki varlığının sömürgeci olup olmadığı bugün için hâlâ belirgin değildir.

Sadece Çin değil, başka sömürgeci olma potansiyeline sahip Venezuela, Rusya, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika gibi Batı dışı örnekler de bulunmaktadır. Venezuela'nın Chávez'i, ülkesi için geniş uluslararası çapta bir rol öngörürken Afrika, Orta Doğu, Asya gibi Latin Amerika dışındaki

116 Cemil Aydın, *The Politics of Anti-Westernism in Asia. Visions of World Order in Pan-Islamic and Pan-Asian Thought*, Columbia University Press, New York, 2007, ss.197-198.

117 Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, Şen Sürer (çev.), Versus, İstanbul, 2007, s.59.

118 “Wikileaks: US Monitors 'Aggressive' China in Africa”, *BBC News*, 9.12.2010.

119 Felix Moses Edoho, “Overview: Africa in the Age of Globalization and the New World Order”, *Globalization and the New World Order*, Felix Moses Edoho (ed.), Praeger, USA, 1997, s.7.

uzak bölgelerle de ilgilenmektedir. Yüksek petrol fiyatlarını bir baskı aracı olarak kullanması, tıpkı Rusya'nın doğal gaz kaynakları ile yaptığına benzemektedir. İlginç olan, bir zamanlar sahip oldukları doğal kaynakları nedeniyle sömürülen bir ülkenin, bugün aynı kaynakları eski sömürgecilere karşı siyasi silah olarak kullanmakta olmasıdır. Rusya, doğal gazı kullanarak özellikle kendi yakın çevresindeki küçük ve zayıf ülkeleri kontrol altında tutabilmektedir. Ukrayna, Ermenistan, Belarus ve bir dereceye kadar da Orta Asya ülkeleri Rus kontrolü altındadırlar.

Hindistan, 1980'li yıllarda en fazla yabancı yardım alan ülke konumundan bugün önemli bir yardım yapan ülke konumuna yükselmiştir. Afrika ve Asya'daki ulusal mücadelelere destek vermiş olan Hindistan'ın küçük ülkelerle ilişkileri şüphe uyandırmaktadır. Her ne kadar Hindistan, yardım ve yatırım yapmak için koşullar öne sürmese de, hatta küçük ülkelere önemli ölçüde söz hakkı verse de, üstelik bu ülkelerdeki ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için çaba harcar görünse de, yeniden-sömürgeleştirme yolunda bazı işaretler bulunabilir. Örneğin Hindistan'ın yumuşak güç'ten (*soft-power*) sert güç'e (*hard-power*) geçmekte olduğu iddia edilmektedir.¹²⁰ Bunun nedeni, Hindistan'ın askerî programını güçlendirme yolundaki hırslı tavırları olabilir.

Bir zamanların sömürülmekte olan ülkelerinin, çok kutuplu, âdil ve eşitlikçi bir dünya düzenini savunma amacıyla çıktıkları yolda, yeni-sömürgeciliğin bir başka biçimi ile karşılaşmak mümkündür. Bugün için açıkça ortada olan bir sömürü düzeninden bahsetmek pek mümkün değilse de, bu potansiyelin izlerinin olduğu söylenebilir. İnsanlık suçlarının arasına, eski sömürgelerin gelişmekte olan diğer ülkelerle giriştiği işbirliği sonucu onları sömürgeleştirmesinin dahil edilmesi, buna karar verenlerin hâlâ güçlü ülkeler olduğu düşünüldüğünde imkansız değildir. Geleneksel sömürgecilerin gerçekleştirdikleri sorun olmazken, yeni ortaya çıkan aktörlerin eylemleri rahatsız edici olabilecektir.

Alt-Emperyalizm (*Sub-Imperialism*)

Bir başka tehlike, yeniden sömürgeleştirme potansiyeline sahip olduğu iddia edilen eski sömürgelerin kendi aralarında rekabete ve çatışmaya girmesi durumunda ortaya çıkabilecektir. Özellikle Çin, Hindistan, Brezilya gibi büyük ülkelerin kendi aralarında yaşayacağı sorunlar dışarıdan manipülasyon ve müdahaleler için ideal bir ortam sunmuş olacaktır. Dirlik'e göre, özellikle ABD böyle müdahaleler için beklemektedir, çünkü Güney ülkelerinin yeniden doğuşuna açıkça karşı çıkmaktadır.¹²¹ Keet, alt-

120 C.R. Bijoy, "India: Transiting to a Global Donor", *South-South Cooperation: A Challenge to the Aid System?*, Social Report on South-South Cooperation 2010, The Reality of Aid Management Committee, IBON Foundation, Philippines, 2010, s.74.

121 Arif Dirlik, "Global South: Predicament and Promise", ss.7,11; <http://www.humnet.ucla.edu/humnet/mellon/Global%20South.pdf>

emperyalizmi, Kuzey ülkelerinin Güney'deki güçlü devletleri kendilerinin ve küresel kapitalist sistemin alt-emperyalist şubelerine çevirmesi olarak açıklamaktadır. Diğer bir ifadeyle, Güney ülkeleri, ulus-ötesi şirketler ve uluslararası yatırımcıların nüfuz edebilmeleri için kullanıldıkları araçlardır.¹²² Güney Amerika'daki Brezilya şirketleri ile Güney Afrika'nın Afrika'nın geri kalanı ile ilişkileri alt-emperyalizm örnekleri gibi görünmektedir.

Wikileaks'in sızdırdığı bir belgede, Amerikalı bir bürokratin Latin Amerika politikaları konusunda önerileri yer almaktadır. Bunların arasında Washington'ın Venezuela'yı yalnız bırakmak için Latin Amerika devletleri arasındaki farklılıkları kullanması, bunun için de öncelikle Brezilya'ya, daha sonra Şili ve Arjantin'e odaklanması gerektiği bulunmaktadır. En önemli nokta ise, bu politikaların, kullanılacak ülkelerin Amerikan kuklası gibi görünmelerini önleyecek şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanmasıdır.¹²³ Robert Cox, gerçek bir hegemonik olabilmek için, bir devletin evrensel görünen bir dünya düzeni kurması gerektiğini ileri sürer. Bu dünya düzeninin özelliği, hâkim olan devlet diğerlerini sömürürken, sömürülen ülkelerin mevcut durumun kendi çıkarları doğrultusunda olduğunu sanmalarındır.¹²⁴

Sömürgecilik ve yeni-sömürgecilik kadar, eski sömürgecinin sömürgeleştiren haline gelmesi ve alt-emperyalizm kavramları aslında kaynağı aynı olan, birbirinden uzak olmayan konulardır. Sarı emperyalizm örneğinde gerçekten bir sömürenin olup olmadığına karar vermek için henüz erken görünmektedir. Ancak alt-emperyalizmde kullanan ve kullanılan oluşturan bir düzenek söz konusudur. Alt-emperyalizmde suçun kimde olduğu tartışmalıdır. Kukla olan mı yoksa kuklalık yaptıran mı? Yoksa her iki taraf birden mi? Wallerstein, sistem karşıtı hareketlerin kendilerinin de kapitalist dünya sisteminin ürünü olduğunu ileri sürmektedir.¹²⁵

SONUÇ

Klasik anlamdaki sömürgeciliğin resmen ortadan kalkmış olması, sömürünün de ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Bugün kâğıt üzerinde sömürgecilik adıyla anılacak bir durum bulunmamaktadır. Ancak sömürgecilikten gerçek anlamda kurtulmak için veya gerçekten özgür ve

122 Dot Keet, *South-South Strategic Alternatives to the Global Economic System and Power Regime*, Transnational Institute, Rosgal S.A. Montevideo, Amsterdam, October 2006, s.36.

123 Eva Golinger, "Wikileaks: Documents Confirm US Plans to Destabilize Venezuela", *Global Research*, 16.12.2010.

124 Robert W. Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Stephen Gill (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 1993, s.62.

125 Immanuel Wallerstein, *The Essential Wallerstein*, The New Press, New York, 2000, s.125.

bağımsız olabilmek için öncelikle ekonomik bağımsızlık gerekmektedir. Bugün yeni-sömürgecilik süreci içinde bulunan ve sömürülen ülkelerin hiçbirinin ekonomik bağımsızlıkları bulunmamaktadır.

Ekonomik açıdan zayıf olan ülkelerin söz konusu durumdan kurtulamamaları, bazı gruplar tarafından sömürge güçlerinin kontrolüne bağlanmaktadır. Bu kontrol sona ermedikçe, gelişmekte olan ülkeler hiçbir zaman ayağa kalkamayacak ya da bir atılım gerçekleştiremeyeceklerdir. Yeni-sömürgecilere göre ise, dünyada iyi sömürgeciler ile kötü sömürgeciler vardır, sömürgecilerin durumunun kötü olmasının sebebi kötü sömürgecilerdir.¹²⁶

Bazı görüşlere göre, bir zamanlar sömürge olarak yaşamış olan ülkelerin bir daha bağımsız olma ihtimalleri bulunmamaktadır. Sömürge yönetiminden kurtulduğunu sanan devletlerin sömürge olmadan önceki döneme bir daha geri dönemeyecekleri ileri sürülmektedir. Bu düşüncelerle bağlı olarak, birçok görüş de aslında sömürgecilikten kurtuluş sürecinin hiçbir zaman başarıya ulaşmadığını, yeni-sömürgecilik aşamasına geçildiğini, ancak aslında aynı sürecin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Yeni-sömürgeciliğin ortadan kaldırılabilmesi için, öncelikle sömürülen ülkelerin içindeki yeni-sömürgeci müttefiklerin elimine edilmesi gerekmektedir. Ayrıca yeni-sömürgecilik bir dünya sistemi olduğundan, her bir ülkedeki insanların birbirinden izole olarak hareket etmesi ile ortadan kaldırılamayacaktır.¹²⁷

2001 yılında Güney Afrika'nın Durban şehrinde düzenlenen ırkçılık karşıtı konferansta köle ticaretinin insanlık suçu olarak kabul edilmesi, sorumluların cezalandırılması çağrısı yapılmıştır. Bazı Batılı diplomatlar, köle ticaretinin “bugün” insanlığa karşı bir suç olduğunu ancak uygulandığı dönemlerde bir suç olmadığını, dolayısıyla geriye dönük bir tanzimin söz konusu olmayacağı görüşünü dile getirmişlerdir.¹²⁸ Konferansta hiçbir Batılı ülke geçmiş ile ilgili sorumluluk almamış ve özür dilememiştir. Söylenen tek cümle; “sömürgeciliğin insanlığa karşı suç olduğunu bir kez daha onaylıyoruz” şeklinde olmuştur.¹²⁹

Sömürgecilik eğer bir insanlık suçu olarak kabul edilmekte ise, o halde bu

126 Jean-Paul Sartre, *Colonialism and Neocolonialism*, Haddour et.al (çevirenler), Routledge, London and New York, 2001, s.30.

127 Jack Woddis, *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971, s.125.

128 William de Maria, “The New War on African ‘Corruption’: Just Another Neo-Colonial Adventure?”, (tebliğ), 4th International Critical Management Studies Conference, Cambridge University, UK, 4-7 Temmuz 2005, <http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2005/proceedings/postcolonialism/DeMaria.pdf>

129 Jerry V. Leaphart, “The World Conference against Racism: What was Really Achieved”, *The Fletcher Forum of World Affairs*, Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960ol. 26, No.2, Summer/Fall 2002, s.157.

sürecin devamı olan yeni-sömürgeciliğin de aynı şekilde uluslararası örgütler tarafından kınanması ve yasaklanması gerekmektedir. Ancak uluslararası hukukta sömürgecilik tanımlanmakta, onun dolaylı ve saklı bir çeşidi olan yeni-sömürgecilik ise tanınmamaktadır. Başka devletlerin topraklarına ve çeşitli alanlarda iç politikalarına uluslararası örgütler ya da diğer devletler tarafından zaman zaman müdahaleler olabilmektedir. Hukuk metinleri tarafından kabul görmese de, uluslararası arenada gücünün sözünün geçmesi nedeniyle, bu tür uygulamalar için yaptırım gücüne sahip birimler bulunmamaktadır. Sonuç olarak, yeni-sömürgecilik, bir suç olarak görülseydi bile, durdurulması mümkün olmayabilecekti.

Uluslararası arenanın kaotik ve realist ortamı bir yana, dünyada “iyi”ye doğru ilerlemeler de gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, bugün bir insanlık suçu olarak görülmeyen ve bir cezası bulunmayan yeni-sömürgeciliğin bir gün tamamen ortadan kaldırılması söz konusu olabilecektir. Unutulmamalıdır ki yüzyıllar boyu, köle ticareti yapılmasında hiçbir ahlaki rahatsızlık bulunmamış, kölelik uygulamaları insanlık suçu olarak sayılmamıştı, çünkü köleler insan olarak görülmemişti. Bazı alanlarda olumsuzluklar olurken, yine de bazı alanlarda gelişmelerin ve iyiye gidişlerin olduğu dünyada yeni-sömürgecilik çerçevesinde yapılanların insanlık suçu olarak görülmesi bir ihtimal olarak mevcuttur.

KAYNAKÇA

- “Wikileaks: US Monitors ‘Aggressive’ China in Africa”, *BBC News*, 9.12.2010.
- ADDO, Herb: *Imperialism: The Permanent Stage of Capitalism*, The United Nations University, Tokyo, 1986.
- ALDEN, Chris: *China in Africa*, Zed Books, London and New York, 2008.
- ALFRED, Taiaiake ve Jeff Corntassel: “Being Indigenous: Resurgences Against Contemporary Colonialism”, *Government and Opposition*, Politics of Identity IX, 2005.
- AMIN, Samir: *Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme*, Işık Soner (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993.
- AYDIN, Cemil: *The Politics of Anti-Westernism in Asia. Visions of World Order in Pan-Islamic and Pan-Asian Thought*, Columbia University Press, New York, 2007.

BALDAUF, Scott: "WikiLeaks Documents Roil Nigeria, Kenya, and South Africa", 9.12.2010; <http://www.csmonitor.com/World/Africa/Africa-Monitor/2010/1209/WikiLeaks-documents-roil-Nigeria-Kenya-and-South-Africa>

BIJOY, C.R.: "India: Transiting to a Global Donor", *South-South Cooperation: A Challenge to the Aid System?*, Social Report on South-South Cooperation 2010, The Reality of Aid Management Committee, IBON Foundation, Philippines, 2010.

BRAUDEL, Fernand: *Uygurlukların Grameri*, 3. Baskı, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge, Ankara, 2006.

BROADMAN, Harry G.: *Africa's Silk Road China and India's New Economic Frontier*, World Bank, Washington, 2007.

CÉSAIRE, Aimé: *Barbar Batı Sömürgecilik Üzerine Söylev*, Güneş Ayas (derleyen ve çeviren), Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007.

CIA resmî web sitesi; https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol5no1/html/v05i1a03p_0001.htm

COX, Robert W.: "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Stephen Gill (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

DARBY, Phillip: *The Fiction of Imperialism. Reading Between International Relations and Postcolonialism*, Cassell, London and Washington, 1998.

DE MARIA, William: "The New War on African 'Corruption': Just Another Neo-Colonial Adventure?", (tebliğ), 4th International Critical Management Studies Conference, Cambridge University, UK, 4-7 Temmuz 2005, <http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2005/proceedings-/postcolonialism/DeMaria.pdf>

Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960.

DİRLİK, Arif: "Global South: Predicament and Promise", <http://www.humnet.ucla.edu/humnet/mellon/Global%20South.pdf>

DONOVAN, Thomas W.: “Jurisdictional Relationships Between Nations and their Former Colonies”, *Across Borders International Law Journal*, Vol. II, Autumn 2003.

EASTON, Stewart C.: *The Twilight of European Colonialism*, Methuen & Co Ltd, London, 1960.

Editorial Departments of Renmin Ribao and Hongqki, *Apologists of Neo-Colonialism – Comment on the Open Letter of the Central Committee of the CPSU*, Foreign Languages Press, Peking, 1963.

EDOHO, Felix Moses: “Globalization and the New World Order: Toward and Inclusive Framework in the Twenty-First Century”, *Globalization and the New World Order*, Felix Moses Edoho (ed.), Praeger, USA, 1997.

EDOHO, Felix Moses: “Overview: Africa in the Age of Globalization and the New World Order”, *Globalization and the New World Order*, Felix Moses Edoho (ed.), Praeger, USA, 1997.

ERIKSON, Daniel P.: “Requiem for the Monroe Doctrine”, *Current History*, February 2008.

ERLANGER, Steven: “French Colonial Past Casts Long Shadow Over Policy in Africa”, *New York Times*, 17 Nisan 2011.

FANON, Frantz: *Yeryüzünün Lanetlileri*, Şen Süer (çev.), Versus, İstanbul, 2007.

FERRO, Marc: *Colonization: A Global History*, Routledge, London and New York, 1997.

Foreign Policy, 22.06.1997.

FRANK, Andre Gunder: “The Development of Underdevelopment”, *Dependence and Underdevelopment*, James D. Cockcroft, Andre Gunder Frank and Dale Johnson (eds.), Anchor Books, New York, 1972.

FRANK, Andre Gunder: *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, MR, 1967.

GALTUNG, Johan: “A Structural Theory of Imperialism”, *Journal of Peace Research*, 1971.

GOLINGER, Eva: "Wikileaks: Documents Confirm US Plans to Destabilize Venezuela", *Global Research*, 16.12.2010.

GRAMSCI, Antonio: *Selection from the Prison Notebooks*, Q. Hoare and G. Nowell Smith (derleyen ve çevirenler) Lawrence & Wishart, London, 1971.

GÜLALP, Haldun: *Yeni Emperyalizm Teorilerinin Eleştirisi*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1979.

HARVEY, David: *The New Imperialism*, Oxford University Press, New York, 2005.

HOPKINS, Raymond F.: "Reform in the International Food Aid Regime: The Role of Consensual Knowledge", *Knowledge, Power, and International Policy Coordination*, Peter M. Haas (ed.), University of South Carolina Press, Columbia, 1997.

IKENBERRY, G. John: "A World Economy Restored: Expert Consensus and the Anglo-American Postwar Settlement", *Knowledge, Power, and International Policy Coordination*, Peter M. Haas (ed.), University of South Carolina Press, Columbia, 1997.

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

JONES, Andrew: *Globalization. Key Thinkers*, Polity Press, Cambridge, 2010.

JULES, Tavis D. ve Michelle Morais de Sá e Silva: "How Different Disciplines have Approached South-South Cooperation and Transfer", *Society for International Education Journal*, Vol.5, No.1, 2008.

KEET, Dot: *South-South Strategic Alternatives to the Global Economic System and Power Regime*, Transnational Institute, Rosgal S.A. Montevideo, Amsterdam, October 2006.

KHANNA, Parag: *The Second World Empires and Influence in the new Global Order*, Random House, New York, 2008.

KIERNAN, V.G.: *Imperialism and its Contradictions*, Harvey J.Kaye (edited and introduced) Routledge, London and New York, 1995.

LEAPHART, Jerry V.: "The World Conference against Racism: What was Really Achieved", *The Fletcher Forum of World Affairs*, Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960ol. 26, No.2, Summer/Fall 2002.

- LENBIN, Vladimir Ilich: *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism: A Popular Outline*, Co-operative Publishing Society of Foreign Workers in the USSR, Moscow, 1934.
- LEYS, Colin: *Underdevelopment in Kenya. The Political Economy of eo-Colonialism*, Heinemann, London, 1975.
- LOOMBA, Ania: *Colonialism/Postcolonialism*, Routledge, London and New York, 1998.
- LURAGHI, Raimondo: *Sömürgecilik Tarihi*, Kitap Deyince Yayınları, İstanbul, 2000.
- MASALA, Carlo: "Managing Protectorates: Die vergessene Dimension", *Politische Studien*, No. 411, January/February 2007.
- MEMMI, Albert: *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1996.
- MORIN, Jean Frédéric: "Dancing with Brazil, South Africa, India and China: Large Developing Countries and Bilateralism", *Idées pour le Débat*, Iddri, 02/2008.
- MUDIMBE, V.Y.: *The Invention of Africa. Gnosis, Philosophy, and the Order of Knowledge*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1988.
- MURE, D. ve J.Reed: "China Hails Mugabe's 'Brilliant' Diplomacy", *Financial Times*, 27.7.2011; <http://news.ft.com/cms/s/c9fd6d06-fe4a-11d9-a289-00000e2511c8.html>
- NKRUMAH, Kwame: *Neo-Colonialism. The Last Stage of Imperialism*, International Publishers, New York, 1965.
- OBADINA, Tunde: "The Myth of Neo-Colonialism", *Africa Economic Analysis*, 2000, <http://www.afbis.com/analysis/neo-colonialism.html>
- OSTERHAMMEL, Jürgen: *Colonialism*, Shelley L. Frisch (Almancadan çeviren), Markuz Wiener Publishers, Princeton, 1996.
- PERKINS, John: *Confessions of an Economic Hitman*, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, 2004.
- PFUFF, William: "A New Colonialism? Europe Must Go Back into Africa", *Foreign Affairs*, Vol. 74, No. 1, January-February 1995.

PHILLIPS, Leigh: “Frustrated with EU ‘Pressure Tactics’, Africa Ready to Walk away from Trade Talks”, *EU Observer*, 26.11.2010.

RICH, Roland: *Democratic Conditionality in Development Assistance*, Centre for Democratic Institutions, Australian National University; <http://dspace.anu.edu.au/bitstream/1885/41813/3/Richpaper.pdf>

ROTHKOPF, D.: “In Praise of Cultural Imperialism? Effects of Globalization on Culture”, *Foreign Policy*, 22.06.1997.

SAID, Edward: *Orientalism*, Penguin Books, London, 1985.

SARTRE, Jean-Paul: *Colonialism and Neocolonialism*, Haddour et.al (çevirenler), Routledge, London and New York, 2001.

THOMPSON, D.: “China’s Soft Power in Africa: From the Beijing Consensus to Health Diplomacy”, 2005; www.asiamedia.ucla.edu/article.asp Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü/Tüzüğü.

WALLERSTEIN, Immanuel: *The Essential Wallerstein*, The New Press, New York, 2000.

WALLERSTEIN, Immanuel: *The Modern World-System I Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press Inc., California, 1974.

WENPING, He: “The Balancing Act of China’s Africa Policy”, *China Security*, Vol. 3, No. 3, Summer 2007.

WODDIS, Jack: *Introduction to Neo-Colonialism*, International Publishers, New York, 1971.

WOLFE, Patrick: “The World of History and the World-as-History”, *Decolonization Perspectives from Now and Then*, Prasenjit Duara (ed.), Routledge, New York, 2008.